

وارلیق

آیلیق تورکجه و فارسجا فرهنگي نشریه
مجله ماهانه فرهنگي فارسي و ترکی آذری

ایکینجی ایل صایی ۳ (آر دیجیل صایی ۱۴)
سال دوم شماره ۳ (شماره مسلسل ۱۴)

خرداد ۱۳۵۹

VARLIQ

Monthly
PERSIAN AND TURKISH JOURNAL
2nd Year No. 3 (Serial No. 14)
Jun 1980

Address: Mossadegh Ave. Bidi Str. No. 17
Tehran, Iran

قیمت ۷۰ ریال

ایچینده کیلر

(فهرست)

صفحه

۳	۱- شعریمیزده قافیه مسئله سی : دکتر حمید نطفی
۱۱	۲- بیتهمیش سنفونی : دکتر حمید نطفی
۱۲	۳- آذربایجان ادبیات تاریخینه بیرباخیش (۱۲): دکتر جواد هیئت
۳۰	۴- نشئه نین قصیده سی و پرفسور تورخان گنجه ای نین تدقیق لری
۳۳	۵- آیریلیق : استاد شهریاردان
۴۱	۶- خلق شاعری سهندین یارادیجیلیغی نا بیرباخیش : گنجعلی صباحی
۵۱	قلبیمین سسی : رحیم جادنیکو
۵۴	۸- شکیلچیکلر (پسوند یا صون الکر) : منظوری خامنه ای
۵۶	۹- مقدمه ای بر کتاب علی مسیو : صمد سرداری نیا
۶۲	۱۰- در رثای کتابون : پرفسور غلامحسین بیگدلی
۶۳	۱۱- علی آفا کورچایلی وفات ائتدی.
۶۵	۱۲- شاعر اولمز : ساوالان.

وارلیق

ایلیق تورکجه و فارسجا فرهنگي نشریه
مجله ماهانه فرهنگي فارسی و ترکی آذری

ایکینجی ایل صایی ۱ (آردیجیل صایی ۱۴)
سال دوم شماره ۲ (شماره مسلسل ۱۴)

خرداد ۱۳۵۹

شعریمیزده قافیہ مسئلهسی

دوکتور حمید نظقی

خلقیمییزین شعر و گوزل سوزه اولان درین علاقهسی شبههگوتورمز، لایللاردا احساسلی بیان قدرتی، ناهیللارین باشلاریندا و صونلاریندا و یئرسیر اورتالاریندا گلن موزون عبارلر، سایاچیلارین سحرلی فورموللارا بنزهین سایالاری، عاشیقلاارین قوشمالاری، اوپونلاردا اوخو نان و تکرارلانان منظوم جملهلر، داستانلاریمیزداکی جاذب پارچالار، آغیزلارداکی ماهنیلار، سینهدن سینیه کشچن بایاتیلار، قولقلاردا... جینگیلدهین و اورهکلره اوتوران آتالار سوزی و سایر بیر یاندان، دفتزلر دولوسو شعر نوعلاری (عروض وزتینده - آنا دیلینده و یا خود فارسجا - کلاسیک شعرلر، بارماق حسابی - هجایی - شعرلر، اصطلا - حا آغ و آزاد - سربست - شعر اطلاق اولونان بدیعی اثرلر) او بیر یاندان، کیچیک و بؤیوکلریمییزین گوزل سوزو شعره اولان صونسوز عشق - لرینین مثاللریندن دیر. صون زامانلاردا، انقلابین نتیجه سینده، دیلر آچیلینجا، مجموعهلر (مجله لر) و کتابلار دولوسو شعر چاپ اولدی، نشره نسبتله شعر حیرت وئریجی درجه ده چوخدی. او چوخسی لار شعره داها آرتیق رغبت گؤستریدیلر. اثری وجوده

شعره قارشی گوسته ریلن بو رغبتین مختلف سببلی واری، بونلاری
آختاریب و جدی بیر تدقیق موضوعی کیمی قبول ائتمک محقق و عالمر
یمیزه دوشن بیر وظیفه دیر.

بورادا، شعر مسئله لری میزدن بیرسی اولان قافییه خصوصوندا
قیصا جا، بیر نئچه نقطه یه دقتلری جلب ائتمه کی فایدالی گؤروروک،
بیلدیگینیز کیمی قافییه شعرین شکل نظریندن مهم عنصرلریندن بیر-
یسی دیر و دیلیمیزده اؤزونه گؤره (فارسجا و عربجه نین قافییه
شرطلریندن و اصولوندان تماما فرقلی) خصوصیت لره مالکدیر، اوخو-
یوجیلار، آنادیل لرینده کتاب و مجموعه چاپینین ممنوعیتی ایلر-
ینده، بلکه بو خصوصیتلری یاددان چیخاریبلار و بو سببه گؤره اوخو
دوقلاری شعرلر حقیقنده، دوغری - دوروست قضاوت ائتمک ایچون، کیچیک
بیر تذکر و " تازه دن یادا سالماغا " احتیاج حس ائلیرلر، بو یازی دا
قافییه باره سینده اجمالی بیر تعریف آن صورا، بیزیم شعریمیزده،
قافییه نین خصوصیتلرینی فارسجا یلا مقایسه لی اولاراق ایضا حا چالیشا-
جا غیق.

قافییه نه دیر؟

قیصا جاسی ایکی و یا داها چوخ مصرع آراسیندا کی - بخصوص
مصرع صونلاریندا - سن بنزه رلیگی دهر " داها دقتلی و مفصل تعریف
ایچون شمس الدین محمد بن قیس الرازی نین هجری ۷ - نجی عصرین با -
شلاریندا یازدیغی قیمتلی آبد، " المعجم فی معاییر اشعار العجم
کتابینا مراجعه ائتمک لازم دیر.
بو کتابین ایکینجی قسمنین بیرینجی بابیندا بئله یاز -
یلیب دیر:

" و اما قافیت بدانک قافیت بعضی از کلمه آخرین بیست
باشد بشرط آنک آن کلمه بعینها و معناها در آخر ابیات
دیگر متکرر نشود بس اگر متکرر شود آنرا ردیف خوانند
و قافیت در ماقبل آن باشد چنانک:

رخ تو رونق قمر دارد   لب تو لذت شکر دارد،
چون کلمه دارد در این شعر متکرر آمد آنرا ردیف خوانند

وقافیت در کلمه "قمر" و "شکرست" و چون ماقبل را "قمر" و شکر متحرک است قافیت این شعر حرفی و حرکتی بیش نباشد حتی حرف را "و" حرکت ماقبل آن و اگر ماقبل حرف آخرین از کلمه "قافین" ساکن باشد، چنانکه

ای نرکس برخمارتو مست دلها زغم تو رفت از دست
قافیت آن از "آخر کلمه باشد تا به نخستین" حرکتی که بیش از سواکن آن بود پس قافیت این شعر دو حرف و حرکتی بیش نباشد و آن سین و تاء است و حرکت ماقبل آن ...

دنیا شعرینده قافیه اولچی - وزن - دن چوخ صورالار وجوده گلیمیشدیر
ایلک شعرلرده قافیه یوخدی . مثلا حتی زنگین ادبیات و اینجه شعرلر یارادیلما سینا رغما ژاپون شاعرلری بوگونه جک قافیه ایشلتمه مکهده دیرلر .

قافیه دن قابق شاعرلر آرادا بیو کلمه لرین آتجاج بیرتک سس بنزر لیگینی ، شعرلری ایچون کافی گورورلر . بو ناقص قافیه (آسونانس) دیرلر . اوروپا دیلرینده تقریبا ۱۲-نجی عصرده یواش - یواش قافیه ، آسونانسین یئرینی آلدی . مثلا فرانسه شعری نین بو یوک اسکی اثرلریندن " شانسون دو رولان " دا اکثرا " ناقص قافیه لر "ه رفیت ائدیلمیشدیر . داها صورالار قافیه دقت ائدیلدی ، بو حادثه فرانسه و اینگیلیس شعرینده چوخ ایره لی له دی . لکن اسپانیول دیلینده دایما آسونانس قافیه دن داها چوخ رغبتده دیر . عصریمیزده تازه دن قافیه اهمیتینی ایتیرمکهده دیر .

قافیه مسئله سی دیلرین اوز خصوصیت لری ایله یاخیندان باغلی دیر . هند - اوروپائی دیلرده بقله بو نظردن بو یوک فرقلر وار . مثلا بو زمره دن رومانس دیلرینده مصوت لرین بیر - بیرله رابطه سی چوخ مهم دور ، حالبوکی توتونیک (*) دیلرده قافیه معین صامتسین اوستونلوگونه دایانیر . حتی اینگیلیس دیلینده ایرلاندالی اصل لی شاعرلر قافیه نین دقیق قانونلارینی اینگیلیس اصل لی شاعرلردن داها آز مراعات ائتمیشلر . طبیعیدیر کی ، بو باره ده اختلاف ، هند - اورو - پائی دیلری عائله سی ایچهریسینده بو قدر چوخ اولورسا ، بو دیلرله

* ژرمن و انگلوساکسون و اسکاندینا و دیلری

قوهوم اولمایان مثلا تورک دیلیری آراسیندا فرقلر البته داها بویوک اولاجا قدير. لکن بو اختلافی بادوشمک هر زمان آسان دگیلدی . بؤنون اساس سبیلریندن بیزیسی بیزیم دیوان ویا خود قلاسیک ادبیاتیمیزین فارسی و عربی نظم لری نین قافیہ قاعدا لارینا گلدیگی قدر مراعات ائند- یکلریدیر. بو حال قلاسیک دیوان ادبیاتیندا فارسجا و عربجه کلمه لرن بول - بول ایشله ندیگی ایچون بیر آزا سانلاشیردی . زیرا قافیہ لر اکثر فارسی و عربی کلمه لریندندی و مسئله پیس - یاغشی حل اولوردی خلقی شاعر لری و عاشیق لارین دیلی خلقین دیلینه داها یاغین آیدی. بونا گوره اساس مشکلات بورادان باشلیردی. ایندی گوره ک بو مسئله لرنه ایچا و نه جور حل چاره سی واردیر؟

مسئله لر و چتینلیک لر

قافیہ نین (و ها بئله عروضون) فارسجا یا تطبیقینده تا ابتدا - دن مشکلات وجوده گلدی ، میبلی و ناقص و حتی (قافیہ تکنیکی نیسن حکم لرینه گوره) غلط قافیہ لر ، دری شعری نین اوستالاری نین بئله اثر لرینده گوزه چارپار ، بونقطه نی بیر آزا تفصیلاتلا مطالعه ائتسه ک وجوده کلن خطا و نقصانلارین گنا هینی یوزده یوز شاعرین بویونونا قویما قدا حق سیز اولدوغوموز آچیخا چیخار .

مشکلات او قدر چوخ دورکی، قافیہ قانونلارینی تدوین و توجیه افلییه ن لر بئله انواع تفسیر و تعبیر لرایله اکثر موردلرده جواز - و فرمه گه مجبور قالمیشلار. سوزی قیما کسمک ایچون المعجم دن بیر نجه مثاللا کفایت له نه چکیک .

قافیہ نین اساسدا اصلی و عینی جنس دن کلمه لر آراسیندا بیر رابطه اولدوغونا گوره مورفم لر (بورادا پسوند لر) جدی مسئله لری ایدیر . مثلا : " مشهور ترکیب " کلمه لرین بیر خبیر لر یله قافیہ اولما سینا اذن و فریلمه ییپرسه ده " کثرت استعمال " دان تک کلمه کیمی گورسه نن ترکیب لری استغنا ائتمک گره کمیشدیر. رنجور / مزدور ، دانشمند / خداوند ، دانا / بینا ، قافیہ لرینه اجازه وفریرلر ، لکن گلستان / نیستان میبلی صاییلیر. بو نوع " جواز " نین حدودی گت - گتده گنیشله ییر ، مثلا ترکیب حالیندا اساس ریشه نین تغییر تا پدیفی مورد - برده ، معین ترکیب لرین قافیہ کیمی ایشله دیلمه سینه اجازه وفریلیر :

" قافیهی وراق " بن شعرینی، شمس الدین محمد بن قیس الرازی مثال
گتیره و اونون قافیه لرینی جایز بیلیر :

" همه ملامت و آهستگی و شرم تراست

همه ملامت و دل خستگی و عشق مراست

دل من و دل تو چون دو یا رساخته اند

مراست آن تووان من ای نگار تراست

مرا نشاط قرین است تا تو پار منسی

دلا بنار قرینی به از نشاط کراست

و قیاس آنست کی اگر چنین برهنیال بکدیگر ندارند و در اثناء

قصیده پراکنده آرند روا باشد... " (صحیفه ۲۱۱)

و فردیگی حکمون مجبوری اولدوغو شعرین صونوا اضافه اقتدیگی سوزلر

دن آیدین دیز .

" الف تنوین " بن ده قافیه اولمایا جاغی بیر پارا ملاحظه لیره

گوره گئنه چوخ قطعی دگیل دیر :

" ... الفات تنوین جنانک رایت رجلا " و اشتریت جملا " نشایدکی

روی سازند چی در اشعار عرب هم جایز نیست کی بناء قافیت پسر

آن نهند و اگر ضرورت افتد همچون الفاظ جمع بایدکی از مشهور-

ات کی مفداول باری کویان است عدول نکنند جنانک؛ حقا و عمدا

و مرحبا و قطعا و آنج خاقانی گفته است... " (ص ۲۱۲)

فارسجا دا بؤل - بول "آب" ترکیباتی وار بونلاردان ایسه :

"... آب و کوزاب و دولاب و سیماب و کوراب و سبنداب و دوشاب

بهم شاید... آب و کلاب بهم شاید و در کلاب خلاقی هست و بیشتر

متاخران روا می دارند... " (صحیفه ۲۱۴)

متاخرلرین قافیه ده داها یوموشاق حرکت ائتدیک لرینی او خورکن انسا

تا ۱۴ - نجی عصر دن (هجری ۷ - نجی عصر) قافیه لرین یاریم قافیه -

لره دؤنوش مثیلینی سانکی حس ائدیر .

" مند " مورفمینه گلینجه ، انوری دن بیر شاهده بونون مجاز

اولدوغو تثبیت ائدیلیر :

آدمیزاده بی کنه نبود

شخص و دینت و دیغت ایزد

زان بکفارتست حاجتمند

بی نیاز از طبیب و دانشمند

المعجمین باشقا بیر یئرینده گفتار / رفتارین قافیه کیمی
ایشله دیلمه سینده بیر قصور یوخدور دئیلیر، دلیل چوخ جالبدور:
" از بهر آنک از این جنس مصدر بیش از این نیست و اطرا دی نه
دارد." .

روز / نوروز ، کام / ناکام ، آبدان / ناودان / زرخندان ،
خندان / گریان قافیه لرینده اجازه وار ،
انوری نین بیر قصیده ده (ای مسمانان فغان از دور جرخ جنبیری
مطلع لی قصیده سینده) جنبیری / مشتری / ساحری / پُری قافیه لرینگی
گتیرمیش گینه انوی نین بو شعر ی نین قافیه لرینده دقت بیورون :
" کی تاروز روشن بنوش و نوشی سماع مغنی شراب مغسانه
جو اندر اتاغ آمدی نانشسته فرو ریختی خرده صوفیانه
کئی احوال عالم نوائی ندارد دلچند از این حالت ایلهانه "
شاعر لرین گاه / آنگاه / خرگاه / درگاه و یازده / دوازده / ده قافیه
لرینی ایشلتمه لرینده اجازه وار .
قافیه نین اساس تکیه گاهی " روی " دن باشقا " قید " تعبیر اولونان
عنصری ایچون بوقاعده وار :

" ... التزام حرف قید به جنس خویش در کل قصیده همچون
التزام حروف ردف واجب باشد وهم بدین سبب آنرا حرف قید
خوانده اند گئی از موضع خویش نقل نکند و بحر فی دیکر
متبدل نشود . "

لکن فوزا " بقله بیر استثنا ایله قارشیلاییریق :
" الا بعدر تنگی قوافی چنانک منوجهری گفته اس
نوروز در آمدای منوجهری بیالاله سرخ و باکل حمری
مرغان زبان گرفته رایکسر بکشاد زبان سوری و عبری
ومیان ها و میم و با در قید جمع کرده است ضرورت را . "
بو استثنا لرین هامیسی قافیه دارلیغی " تنگی قافیه " حادده سیندن
چیخیر . فارسجادا دا بو حادده دوشونولدردن آرتیق دیر :
امتحان ایچون بو کلمه لره بیر ایکی قافیه آرتیرما غا چالیشین :
کار / آرد ، مورد / ؟ (ن) گوشت و بمعنی درختچه ای معروف) ،
گوشت / ؟ ، دزد / مزد ، مغز / مهر / چهر ، نوک / ؟ ، پیک / ؟

گورورسونوز کلمه مفرد اولونجا و ترکیبات وسایر " قولتوق آغاچلا -
ریندان " استفاده ائتمه دیکجه بعضی کلمه لره بیر تک قافیه بئله
تایماق ممکن دگیلدیر. بونون ایچون فردوسی وحی / نهی قافیه سی
(چه گفت آن خداوند تنزیل و وحی

خداوند امر و خداوند نهی)

کثیره رک قافیه لرین گوزه دگیل قولغا خطاب ائتمه سی نظریه سینسه
یاخینلاشیر. و بونون ایچون دورکی " ردیف " ایله " قافیه " فرقی
بعضا اونوتولور . معزی نین بو شعرینده کی کیمی :

" بهاری کز دو رخسارش همی شمس و قمر خیزد
نگاری کز دو یاقوتش همی شهد و شکر خیزد
خروش از شهر بنشانند هر آنکاهی کی بنشینند
هزار آتش بر انکیزد هر آنکاهی کی بر خیزد "

المعجم قافیه باخیمیندان دؤرد عیب دن بحث ائدیر و بونلاری معین
اصطلاحلارلا آدلاندیریر. خلاصه اولاراق بو عیب لری بیز آنجا ق مثالارلا -
گوسته ریریک :

۱ - بو بیت ده :

" هر وزیر و مفتی و شاعر کی او طوسی بود
چون نظام الملک و غزالی و فردوسی بود "

یا خود :

" از غصه هجران تو دل پُر دارم

پیوسته از آن دیده بخون سردارم "

بو عیبین آدیسا " اقوا " دئییرلر .

۲ - اکفا دقیلنن عیب : قریب المخرج حرف لرین قافیه لیمه سی :

رو بجای آر اندرین کار احتیاط

زانک جزیر تو ندارم اعتماد "

و یا خود :

" کفتی کی با مخالف تو زین سپس مرا

نبود بهیج حالی بی امر تو حدیث

رفتی و راز کفتی با دشمنان من

وانکن کی کوشدارتو بود آن همه شتیب "

۳ - سناد : " ردف " عنصرینداکی اختلاف :
"کنی ناخوش بما برزندگانی اگر از ما دمی دوری گزینی
بورادا ، زندگانی / گزینی قافیه ائدیلمیشدور.

۴ - ایطا ، بو تکراردان عبارتدیر :
" بوسلیک " دئمیشدیر :

در این زمانه بتی نیست از تو نیگوتر
نه بر تو برشمنی از رهیت مشفق تر

دقیقی :
چگونه بلالی پیوند تو نجوئی بدست و بجوئی بتتر
شبی بیش کردم چگونه شبی همی از شب داج تاریکتر
درنگی کی گفتم کی پروین همی - نخواهدش از تا رکم راستر
گئنه دقیقی :

بکیستی زاب و آتش تیزتر نیست
دو جان اندو دو سلطان ستمگر
ترا سیمرخ و تیر کز بناید
نه رخس جاوو و زال فسون گر

گئنه ده دقیقی :

تو آن شب رنگ تازی را بمیدان جون برانگیزی
عدو رازوڈ بنوردی بدان تیغ بلا کستر
باندرک روز کارای شده و چیزم داد بخت تو
یکی لفظی خرد رتبت دوم طبعی سخن گستر
بیرده "زیادات" دان بحث افتمک لازم دیر :

هرگیز / قیرمیز (هرگز - قرمز) ، خون / ناخون (خون - ناخن)
و " سخن " کلمه سی نین " سخون " و باشقا شکلله سوخولماسی کیمی
تشدیدلی قافیه لرده (تشدید لازم اولمایان یئرده) بو قبیلدندور ،
سنائی دئمیشدیر :

پیش دین بود چون سپر عمر بود در شرع راهبر عمر
و بیرده (تبدیل) مسئله سی : نیلوفر نیلوفر افتمک کیمی .
ابو شکور دان :

آب انگور و آب نیلوفر مزرا از عبیر و مشک بدل .

هوایا قدر قلاسیک فارسجا دا قافیہ قاعدالاری نین اوغرا دیغنی
 مشکلاتدان مثالار وشرمک ایسته دیک . بو یحشین آردیندا ، قافیہ
 قاعدالاری نین دیلیمیزده بو مشکلاتین داها بترینی نوره تدییگی
 ایضا حالیشا جاق و قافیہ مسئلهسی نین آنا دیلیمیزده نجه حل
 ائتمک گره کدیگینی آختارا جاقیق . شاعر نه سبکده یازارسا کینی
 آهنگ ، قافیہ ، ریتیم و وزن کیمی مسئله لردن بوسبوتون اتهک سیلکه
 لیبیه بیلمز .

مولانا نین ددیگی کیمی : دلدار نه قدر متیم دیداریمی دوشون
 دفسه ده ، شاعر گینه قافیہ فکریندن یوزده یوز فارغ اولامسار .

بیتمه میشی سنفونی

دوکتور حمید نعلی

گونه باغان چیچکلی باغچایندا
 شبنم لیده یورندی تیزیل گول
 ان ایری تیزیل گولدی باش اوستومده گونش
 زلفار لاله لر کیمی پاندی
 آجی بیر حظ ایله داشدی کز تول
 لوقیل - سارماشیق مثالی - آرزولار بوداغینی ساردی
 حلاملا وداعی بیرلشدیرن اؤپوشده حسرت آلولاندی
 هر دقیقه ده ان صون دقیقه نین چاربتتیی سی واردی
 اچیلدی یاز غنچه سی
 قیپ قیزیل
 سارسیلدی وارلیغین چارچووسی
 هارادایسا بو یون بیر نقطه
 سونسوزلوقی آشا جاق
 نیرطینا زنجیرینی تیر اجاتدی
 دایزلر داشا جاق
 لاوالار لیشقیر اجاتدی

اگر

آزاجیق ساعتلارین نیشی باواش وورسایدی

اگر

زمان

بیر آن

دورسایدی...

تهران خرداد ۱۳۵۰

۱ - طولان ۲ - مواد مذاب آتیشان

آذربایجان ادبیات تاریخینه بیر باخیش

(۱۲)

یازان: دکتر جواد هیئت

صابرین آچدیغی انقلابی ساتیریک شعر مکتبینه م. سعید اوردو —
بادی و علی نظمی و ع. غمگسار و صورالاردا جعفر جبارلی و علی آقا واحد
داخل اولموشلار و تنقیدی شعرلر یازمیشلار. ج. جبارلی و س. اردو بادی
ادبیات و اینجه صنعتین باشقا ساحه لرینده داها چوق استعداد و با-
شاری گوستردیکلری ایچون بیر مدت صورنا ساتیریک شعردن اوزا قلاشد-
یلار، دیگرلری ایسه مابریولوندا دوام ائده رک سوویت رژیم ایش با-
شما گلنه قدر (غمگسار) و حتی اوندان صورادا (ع. نظمی) اجتماعی
ساتیزا یازیمیسی کیمی قالدیلار.

علی نظمی - علی نظمی ۱۲۵۵ شمسی ده گنجینه نین سراب کندینده آنا
دان اولموشدیر. نظمی داها بونیمه چاغیندا یکن اوخوماق ایچون ایکی
ایل ایرانا گلیمیش، صورنا بخارا یا گندیب اورادا بیر دکاندا ایشله
مکه باشلامیشدیر. بخارادا آذربایجان ادبیاتیه علاقه دار اولوب
مخصوصا معاصر ادبیاتیه تانیش اولموش و بیر مدت صورنا گنجیه
قاپید میشدیر. علی نظمی ایلك شعرینی ۱۸ یاشیندا یکن شرق روس
غزتینده نشر ائتمیشدیر. ملانصرالدین ژورنالی چیخماغا باشلادیقدان
صورنا شعر و مقاله لرینی بو مجله ده ((کفسیز)) و ((الی ده کنک))
و ((سئیم قلی)) امضالاریله نشر ائتدی و یواش یواش شیرین قلمی،

طنز و انتقادی شعرلریله خلق آراسیندا مشهور اولدی.

علی نظمی شعرلرین بیر قسمینی گنجهده (شراچی) عنوانیله نشر ائتدی. او، شعرلرینده صایردن الهام آلمیش و مضمون و موضوع و شکل باخیمیندا اونا یاخین یازمیشدیر. گنجهده بیر مدت معلملیک ائتمیش. صورتا باکیا کوچموشدور. او، شعرلرینده حق سیزلیک، استبداد و خرافاتا قارشو چیخیش و صایرین یولوندا ادبی مبارزه سینه دوام ائتمیشدیر. نظمی ایکینجی مجموعه سینی ۱۹۲۷ ده سئویم قلی آدیله نشر ائتدی. بو مجموعهده صابرین اولوموندن دویدوغو آجی حسرتی بیان ائتمیشدیر. میرزا جلیل محمد قلیزاده اونون حقینده بیله یازمیش دیر: ((آیلار، ایلر دولاندى و مجموعه میزین ابتدا سیندان تا یوقته تک، مشهدی سئویم قلی "کئفسیز" بیزه همیشه یار اولدی، خصوصاً صابرین وفاتیندان صورتا، ایکینجی صابریمیز، بیرینجی صابرین یئرین بوش قویمادی. مشهدی سئویم قلی ذوقلی، صفالی، مزه‌لی و دوزلی شعر یازما-دان دالی قالمادی، اونون کلامی نین لطافتی اوستون و چوخدیر، دئمک اولارکی بودیل، بوشیوه، بو شعرلر آذربایجانین تورکلری ایچون همیشه لیک قالاجاق)). علی نظمی ۱۳۲۵ شمسی ده وفات ائتمه‌سی محتمل دیر.

بورادا نمونه ایچون بیر نچه شعرینی درج ائدیریک:

دیل مسئله‌سی

دیلکی واردی اونا (لسان) دئمه‌یین

دونده ریب فارسیجا یا (زبان) دئمه‌یین

هرکسین وار سوزی، دیلی، آغزی

آغزا، آند ایجیب (دهان) دئمه‌یین

عربی گونده ریب اوز ائولرینه

فارسا (قال بیزده میهمان) دئمه‌یین

گوز اولارکن یا زاق نه (عین) نه (حشم)

گیزلی نی، گیزله دیب (نهان) دئمه‌یین

وارا یکن تورکلرین اوخی، یایی

کیپرگه (تیر)، قاشا (کمان) دئمه‌یین

یا گونه (روز) روزگار (یغله)

گجه لر سویله یین (شیان) دئمه‌یین

ہو فدایا (گندم) آرہا یا (جی) (جو)

اگنہ سربا (امہ) و (نان) دشمہ یین

(رخ) اوزہ (سرباھا) (رخ) چندیہ

بورما، آلتون ساچا، ایلان دشمہ یین

شعر یا زدیقدا تورکجه نی گوزہ دین

(مو) توکھ، اورتایا (میان) دشمہ یین

بیرنجه قافیہ دوزہ تمک ایچون

یووامیز واردی (آشیان) دشمہ یین

(ساعت) اولسون هوئور (دقیقہ) چیمیر

تاکی وار گنجلیک (جوان) دشمہ یین

بیرلیگہ (اتحاد) بیلگیہ (علم)

قیزلار، آروادلارا (زنان) دشمہ یین

کیشی تک سوز وثرین هامی بیردن

کیم دونوب قاچا پہلوان دشمہ یین

دیچیلر گولمہ سین بو تصفیہ

ہوزولوب کشف سیزین ده باشی دئیہ

بو طنز و معنالی شعر یا زیلدیخی زامان شمالی آذربایجاندا و

تورکیہ ده مصداقی واردی سادا بوگون یا نیز بیزیم آذربایجاندا

مصداقی واردیر امید اشدیرم حریتین ادامہ سی و فرهنگیمیزین

یا پیلماسیلہ بیزده ده مصداقی قالماسین.

آجلیق

دونموش قانا خمرایله دولو جام گوزومده

ماتم کیمی دیر سوگیلی ایام گوزومده

بیر چوخلاری شرمندہ ی نان اهل و عیالہ

عفریتہ منیمده، او دلارام گوزومده

کشمیش کفچیبہ آینده قرانلیقدا فنا، حال

اولموش اوچوروم (۱) اوزرہ سرانجام گوزومده

رد اول داھا، ای آجلیغی، قحطی گتیرن دئو

اولموشدا صباح امہ لیم شام گوزومده

گولمکده بوگون حالیمہ دون کاسہ سیلننر

لاکن اوداھا گولمہ لی بدنام گوزومده

۱- مہلکہ .

بیرقیزین
ملانصرالدینہ عرضالی

بابا جیفیم! اولسادا زحمت سنه
بیرکره ائت لطف و محبت منه
حالیم باخ ایله شفقت منه
قیلما دی بیرکیمسه مروت منه
من جووق اولدوم منی آلداتدیلار
بش قروشا بیر قوجا یاسا تدیلار
بیر قیزیدیم دو ققوزا چا تمیشیا شیم
بیرگون آقام بیرده نام، قاردا شیم
چیخما زایدی وار یله یوخدان باشیم
ال بیرا ولوبلا، داشیمی آتدیلار
من جووق اولدوم منی آلداتدیلار
بش قروشا بیر قوجا یاسا تدیلار
موللا! او شاغلاریوا قربان اولوم
من نه اقدیم بلکه بیر انسان اولوم
سویله نه وقته کی می حیران اولوم
تانه زمان بوقله جه گریان اولوم
عصمتی انصافی آیا قلاتدیلار
من یازینی بش قروشا سا تدیلار

غمگسار - علیقلی غمگسار نجف اوف ۱۸۸۵ ده نجواندا آنادان
اولموشدور.

غمگسار اولاملا مکتبینه فارسجا و عربجه اؤگره نیر صونرا شهر
روس مکتبینه گیریر. ۱۸۹۶ دا آتاسی نین معالجه سی ایچون آتاسیله
تبریزه گلیر، دؤزد آی صونرا آتاسی تبریزده وفات ائدیرو غمگسار
بیر ایل صونرا آتاسی ودایی سیله مشهده زیارته گئدیرو صونرا جلقاو
نجوانا قایدیرو بورا دان ملانصرالدین مجله سینه و باکی دا چیخان
هزته و مجله لره شعرو مقاله لر گؤنده ریر. ۱۹۰۹-۱۹۰۷ ایل لرینده ایران
مشروطه انقلابیله علاقه دار اولورو بو انقلابا عائد شعرلر چاپ اقدیر
۱۹۱۲ ده تغلیسه گئدیرو جلیل محمدقلیزاده ایله یاخیندان ایش بیر-
لیگی ائتمگه باشلاییر. ۱۹۱۶ دا ملانصرالدین موقتا "تعطیل اولدوغو
زامان محمدقلیزاده ایله برابیر سیاحته چیخیرو سیاحتده "مولولر"
کومدیاسی اوینانیرکن بو نمایشده شیخ نصراله رولونو ایفا ائدیرو.
۱۹۱۹ دا تغلیسه مونسئویکلر طرفیندن اؤلدورولور، غمگسار ملانصرالدین
دن باشقا یئنی فیوضات، حیات، ارشاد، صدای حق، آل بایراق، گلّه -
جک وسایر غزتلرده شعرلر یازمیش. اثرلری اوتاپلی، جووللاغسی،
جووللاغی بیگ، صامصاق قلی بیگ، غمگسارو باشقا امضالارلا نشر

اڻديلميشدير. غمگساردا علي نظمي ڪيمي شاعريڪ شهرتي ويا راڻيجي -
ليفيئي ملانصرالدينه بورجلودور. اونون بوتون اثرلري ساتيرا شڪلنده
صابر مڪتبي تين دوامي روحوندا يازيلميشدير.

غمگسار صابرين نظيره جي لرسندندير لکن اونون ساتيرا سيندانش
ونفرتدن چوق نصيحت و مصلحت حاڪمدير بودا اونون ياشاديفي دڙورين
صابرين دڙورونندن فرقلي اولماسيله قابل تفسير وتوجيه دير. صابر شعر-
ينده خودخواه وارليني اونون اموز افاده سيله تنقيد اڻديگي حالده
(نه صوخلموسان آرا يا T باهي بلالي فعله) غمگسار وارلييا قارشي
نفرتيني آچيق و مستقيم شڪيلده بيان اڻدير.

بو قدر افاده لنمه سنه يوخديو باب وارلي

فقراني بسدي آز سوي، امله اجتناب وارلي

بو قدر گورنده يوخوللاري باخما اعتناسيز

اولارين حذر قيل ائتمه جگرين ڪباب وارلي

سني وارلي ائيليپن هم اولارين امڪلريدير

پولي سن قوجا قلاييسان اوچڪير عذاب وارلي

لکن مستبد رحيمخانين تبريزه اڻديگي آخينا قارشي سويله ديگي شعر
ده صابر ڪيمي ساتيريك وطنز شيوه و ڊيل ايشله دير:

گلدی گينه رحيمخان ايرانه بارڪ الله

چيخدي عجب ايگيت تک ميدانه بارڪ الله

سوز يوخ گرهدی چاتسين مقصودينه سپهدار

اولسون جري قتاله يکسر گروه اشرار

ثابله ممدعليني جلب ائيله سينله تکرار

گلسين اموزين يفتيرسين تهرانه بارڪ الله

غمگسار مساوات حڪومتي زامانينده شهرو ڪندلري گزيب خلقين آغير
وضعيني گوروب حڪومتي هجو ائتميشدير. بوتنقيدى شعري مخمس شڪلينده
يازيلميش وحجم اعتباريله ده شاعرين ان بويوک اثرى دير، بورادا
نمونه ايچون بوشعرين ايکي بندينى درج اڻديريک :

بیر حکومت تازه چيخميش اسمي آذربايجان

شکل جمهورى اداره عضوى يکسر بيگله خان

هئج گوروبسوزمى کي اولسون گله يه قوردان چوبان

بیرنفر خالص رعيت يوخ حڪومتده اپنان

الامان بومستبدلردن الهی الامان

گفت قازاخدان گئج، تووزدان * گئج افوزون وئرگنجیه
گورنجه وئریش رعیت بیگله پنجه پنجهیه
کندلی یه، رنجبرلره باخ بیراولان اشکنجهیه
باخ نه جوربو ظلمدن قان آغلابیرلار هرزمان
الامان بومستبدلردن الهی الامان

شاعر ساده دیل ایله یازمیش اونون اثرلرینده آنلاشیلما یان
سؤز یوخ کیمی دیر. غمگسارین بیرسیرا لیریک پارچالاری، مربع لری و
تازیانه لری (ده گهنگ) واریدیر. شاعرین ده گهنگ لری لیریک شعر—
لریندن داها گوجلودور. بورادا سوادسیز یازیچیلار ویالانچی واعظ لر
وخسین منورلر تنقید ائدلمیشدیر.

عبدالرحیم بیگ حق وئردیوف — تنقیدی رئالیزمین بؤیوک نمایند
لریندن بیریدر عبدالرحیم حق وئردی یوفدیر. او ۱۸۷۰ ده شوشادا
کاسیلامیش بیرمالک عائله سینده دوغولموش، ایلک تحصیلینی ده اورادا
آلمیشدیر. صونرافلیسده و ۸ ایل بطر وگراد دا یوللار انستیتوتوندا
تحصیل ائتمیش و دارالفنون شرقه دوام ائتمیشدیر. حق وئردی یوف
تحصیلی اثناسیندا تئاترو ادبیاتا مازاق گؤسترمیش و باکی یا دون
دوگدن صونرا معلملیک، رژیسورلوق ویازیچیلیق ائتمیش، حتی باشقا
اجتماعی ساحه لرده ده چالیشمیش، لکن اساس توجه و دقتینی یازیچی —
لیقا وئریشدیر. حق وئردی یوف مکمل اجتماعی — ادبی تحصیل آلدیق —
دان صونرا روسیا، ترکستان، ایران وقفازدا سیاحت ائتمیش وگورگو
و تجربه سیندی آرتیرمیشدیر. اونون یقتیشدیگی زمان آذربایجاندا
مالک لیک اموز موقعیتینی آیتیرمکده و حتی سقوط حالینده ایدی. ادیب
ایلک و اساس اثرلرینده بؤیوک حادثه نی عکس ائتمگه چالیشمیشدیر.
یارادیلغینی نین بیرینجی دفورونده یازدیغی " داغیلان تفاق"،
" بخت سیز جوان " پیخسلی آذربایجان ادبیاتی نین اولمز اثرلر—
یئندنیدیر.

" داغیلان تفاق " دا ادیب ملکدارلیغین سقوطونو، مالک خانوا—

* شهر آدی دیر

دهلری نین داغیلما سینی و بونون سبیلرینی گؤسترمگه چالیشیر. اثرین قهرمانی (نجف بیگ) مادی جهتن تاملین لکن اخلاقا پوزولموش اوزونو شرابا، قمارا و عیش و عشرته و فرمایش و عصرینه و اجتماعی مبارزه لره گؤز یوموش و دالیسینی چؤیرمیشدیر. اونون حیانا باخشی بئله دیر: " دنیا بئش گوندور، بئشی ده قارا ابدبخت او کیمسه دیرکی بوبئش گونو لذت ایله گئچیرمه ییب باش گورا آپارا. پولون وار، خرج ایله، یه، ایچ، وئر کیفه و عیش و عشرته. بئش گون قارا دنیانین لذتینی آپار اولنده ده دنیا دا بیر آرزون قالماسین."

لکن ایشر نجف بیگین ایسته دیگی کیمی گئتمیر. کندلر بیر-بیر الیندن چیخیر. کندلیلر آراسیندا ناراضیلیق، عائله ده اختلاف و ضدیت باشلانیر و دوستلار باشیندان داغیلیر. اوغلونو اخلاق پوزقونلوغوا وستو نده اولدورولر. آروادی صونا خانم اونو نه قدر دانلاییر سادا بییر نتیجه وئر میر. نجف بیگ آنجا ق افلاسا اوغرادیقان صونرا حیثیتینی الدن وئردیکدن صونرا اوزونه گلیر و دلی کیمی چؤلره دوشور. اثرین صونوندا مرحوم صونا خانمین خیالی، سرگردان گزه ن نجف بیگین گوزونه گورونور و اوندان اوز سعادتی و رفاهلی حیاتی و جاه و جلالینی طلب ائدیر. بونلاری ائده مکن عاجز قالان و عاجزلیگی نین دهشتینی ذویان نجف بیگ آجی اعتراف و پشیمانلیق ایچینده محو اولوب گئدیر. نجف بیگین فاجعه لی حیاتی آ داما، شکسپیر تراگدیالاریندا کی شاهزادهلرین طالعیسز حیاتلارینی خاطرلادیر.

" بخت سیز جوان " تراژدیسی ده مالکلر ایله کندلیلرین روا-بطینه و رعیت اداره سینده آغالارین ایشله دیگی سهولره حصر اولونموش دور. حاجی صمد آغانین قارداشی اوغلو بخت سیز جوان (فرهاد) مالک عائله سیندن اولدوغو حالده، گوزو آچیق و منور بیر گنج دیر. او تحصیلدن اولرینه بویوک مدنی اصلاحات آرزولاریله قایتیمیشدیر. فکری-ذکری آغانین رعیته ظلم ائتمه سینه قارشو دورماقدیر. او کند-لیله کؤمک ائتمک و اونلارین آیلما سینا چالیشماق ایسته ییر. عمی سیله بو مسئله لر دن اوتورو آراسیندا اختلاف چیخیر و عمی سی اونون فکرلرینه استهزاء ایله باخیر و باشینی قاتماق ایچون سئومه دیگی بیر قیز ایله اولندیرمک ایسته ییر. فرهاد عمی سینه مقاومت گؤستره

بہلہ دیگی ایچون بوتون آرزولاری پوچا چیخیر. بوآشردہ مالک صنفی
ایلہ بومنفین منورلری آراسیندا کی تفتادو دوشونجه آ یریلیسفی
گوستہ ریلیمیشدیر.

"آغامحمد شاه قاجار" اثرینده حق وئردی یف ۱۸- نجی عصرین
آخزلاریندا ایران شاهی آغامحمدخانین قاراباغا هجومونو، استیلاو
تالانینی نرسیم ائتمیشدیر. بوآشردہ خلقین شاها قارشى نفرت وکینه
سی و بولارین نتیجه سینده تخت وتاجین تاراج ائدیلدیگی بدیع بیر
قلمله تصویر ائدلمیشدیر. بولار آذربایجان ادبیاتی نین ایلک
تاریخی دراملاریندان دیر.

یارادجیلیغی نین ایلک دؤورنده اساسا تراؤدی لر باران ادیب
ملانصرالدین ایله ایش بیرلیگی نه (همکاری) باشلادیقان مونرا سا-
تیریک نشرلر یازدی. ملانصرالدین ژورنالیندا تفرقه شکلنده یازدیغی
حکایه لر مونرادان کتاب حالیندا "خورتدانین جهنم مکتوبلاری" و
"مارالاریم" آدیله چاپ اولموشدور.

حق وئردی یف مارالارینی بئله تصویر ائدیر: " یقراوزونده منیم
مارالاریمین صایی اوچ بوز ملسونا چانمیشدور، گئده رسن ایرانا، هندو
سقانا، ترکستانا، عربستانا، افغانستانا... هریشر منیم مارالاریم سلا
دولودور. حاجی مارالاریم، کربلائی، مارلاریم، ملا روضه خان، سیگ
مارالاریم... باشلاری فاپازلی (ساما جالی)، اوزلری توپورجک لی
مارالاریم..."

حق وئردی یف نثری آذربایجان کلاسیک نثری نین یئنی انکشاف
ائتمیش بیر مرحله سیدیر، اونون پارلاق حکایه صنعتکارلیغینی گؤسترر.
" شیخ شعبان"، " درویش ساکام"، " جهنم مکتوبلاری" حکایه لری
اؤلمه ز انرلردیر.

حق وئردی یف نثری ح . محمدقلیزاده نین نثریندن فرقلی دیر
بورا دا ساتیرادان جوو یومور (لطفه) ، ملایم و ظرافت روحوو اصلاح
مقصدینی داشیان گولوش حاکمدیر. شیخ شعبان حکایه سینده ادیب شهرلی
بیر خردا بورژواواین چپانداکی فلاکتینی تصویر ائتمیشدیر. شیخ
شعبان باشا ماق ایچون جلدس ه حلدہ گیرهن نهایت اجتماعی شرایطین
تضییقی آلتیبدا محو اولان سر شهرلیدیر.

" درویش ناکام " داکی فاجعه‌داها درین وداها اجتماعیدیر. بورا
دا تمیزو صاف عشقین محکومیتی ، کاسیبلیق و یوغسوللوق اوزوندن
فلاکته چئوریلمه‌سی دقتیمیزی جلب اقدیر. پوللو و وارلیلاشماق حرصی
تمیز حسلری و محبتی محو اقدیرو قارداشی قارداشا یادو حتی دشمن
اقدیر.

حق وئردی یف بوتون اثرلرینده حیات و حقیقتدن الهام‌المیشدیر.
اونون موضوعلاری، تیپلری و قهرمانلاری صون درجه حیاتی و واقعیدیر.
ادیبین حکایه‌لرینی اوخورکن تصویر اولونان حیات ، انسانین اوز یا -
شادیغی، تاثیرلندیگی و اونوتما دیغی و اونوتما یا جاغی حادثه‌لر کیمی
جانلیدیر.

حق وئردی یف سوویت دئورونده ده فعال یارادیجیلیق ایشینه
دوام ائتمیشدیر. " کهنه دودمان " ، " آفاج کؤلگه سینده " ، " ۸ مارت "
" عدالت قاپیلاری " ، " یولداس کورا و غلو " کیمی بیئفسلرینی و بیر سیرا
حکایه‌لرینی بو دئورده یازمیشدیر. حق وئردی یف ۱۹۳۳ ده باکیسدا
وفات ائتمیشدیر.

سلیمان ثانی آخوندوف - (۱۹۳۹ - ۱۸۷۵) سلیمان ثانی ده
ج. محمدقلیزاده کیمی پداگوژی تحصیل ائتمیش و بوتون عمری معلم -
لیکله گئچیرمیشدیر. لکن اونون اجتماعی فعالیتی یالنیز مکتب‌دایره
سینده قالما میشدیر. او، الفبائین اصلاحینا ، معارف ایشلرینی نظاما
سالماغا چالیشمیش درس پروگراملاری ترتیب ائتمیش و تقا ترصحه‌سی‌نین
ترقیسی اوغروندا چالیشمیشدیر.

۱۹۰۵ انقلابی ایللرینده یازدیغی حکایه و بیئفسلر زمانه‌نین
روحونو، منورلر و وارلی طبقه‌لر آراسیندا وجوده گلن هیجان و دیپه‌مه
لری تصویر ائتمیشدیر. بو اثرلرده معیشت صحت‌لری واردیر. لکن
سیاستین معیشته تاثیر ، آداملارین عمومی اجتماعی حادثه‌لرله علاقه
دارلیغی گؤرونور.

" کوکب حریت " ادیبین ایلک اثرلریندندیر. یواشده کوتله‌لرین
آغیر بیرخسته‌لیگه توتولدوغو تصویر اولونور. بو خسته‌لیک‌های نین
قوتینی توکه‌دیر ، گنجلری قوجالیدیر ، ضعیفه‌دیر ، بیئفسلر بوکولور و گوز
لر قارالیر. ائللر آتاسی نورانی بیر قوجا جماعتین دردینه درمان دئیر

" ای اهل شمال ، بو آزارین درمانی کوکب حریتین شفاعتیدیر ، او . او .
لدوزتوریا غیمیزین شرق طرفینده بیر داغ دالیندا پنهان دیر ، او داغ
طبیعی دگیل ، اونو دیولر هوروب . . . زمانیکه اونو داغیتدینیز کوکب
حریت نورو جانیزا سرایت اعدیب روح و بدنلرینیزی تزه لیه جکدیر . سیز
لری جوانلاشدیریب اغوز طبیعی حالینیزا سالاجاقدیر . "

ادیب احتمال کی ، بو رمزایله افاده اشدیگی داغ مثالیندا شرق
فاناتیسمینی و ذهنلری اغورتوب ، بوروین قارائلیغی گؤسترک ایسته .
پیرو جهالت مانعلری اورتادان قالدیردیقدان و خلق آپیلدیقدان صو .
نرا اغلکه حریت اولدوزوندان ایشیق آلاجاقدیر ، دئییر . بیرا ز صونرا
یا زیچی " تورک بیرلیگی " ، " دیدات بیگ " آدلی کومدیالارینی دا
سیاسی موضوعا حصر ائدیر . آذربایجان بوژووا منورلری نین منصب
پرستلیگی نی و محکم بیر عقیده یه بناغلی اولما دیقلارینی گؤستریر .

حیدرقلی آقائین سیما سیندا ، موقعیتینی ایتیرمیش ، لکن غرور و
تکبرونو سا خلاصا ایسته یین بیر مالک تصویر اولونموشدو . حیدرقلی آقا
یعنی دموکراتیک فکرو تدبیرلره مخالف دیر . او گینه ملک لری و
ایلخیلار یله فخر ائتمک و قایاغا گئچمک ایسته بیر . او ، بیگدیرو بیگ
لیگی له حکومت مجلسینه نماینده سئچیلیمک ایسته بیر . حکیم فریدون
اوتون عواملیغینی اوزونه چیرپاندا ، او اغزوندن چیخیر . فریدون بگ
آجی بیر حقیقتی حیدرقلی آقا و اونون کیمی آداملارا آنلاتماق ایسته .
بیر : سیز بئله غفلت یوخوسوندا سینیز او زمان کی سیز آقالار رعیتین
مالی نین ، جانی نین صاحبی اولوب نه ایسته میش سینیز ، اتمیشین
گندی ا ایندی حریت زمانیدیر . ایندی انسان ملک ، مال ایله یوخ ،
علم و ادب له شرف قازانیر .

دهژورون قابا قجیل سیاسی فکرلرینی و حتی صنفی مبارزه نی بئله
آجیق افاده ائتمک ، سلیمان ثانی نین باشلیجا خصوصیتلریندیر .
ادیبین معلم لیک ، مربی لیک روحیه سی اثرلرینده ده اغزونو گؤستریمک
ده دیر . اونون " قورخولو ناغیللاری " ان یاخی اوشاق ادبیاتی
نمونه لریندیر .

ل
" قاراجاقیز " فاجعه لی بیر حکایه دیر . بواثرده گئجمیشده یوخسول
ویتیم اوشاقلارین باشینا گلن بلا و مصیبتلری جانلی منظره لرله عکس
اگتدیرمیشدیر .

سليمان ثانی اثرلرینده شفاهی ادبیاتدان و فاضل اطروندان

چوخ استفاده ائدییر. اوشاقلار ایچون یازدیغی حکایه لره ناغیل آدی قویماسی دا تمادفی دگیلدییر. ناغیل شکلی ادیبین حکایه لرینه داها آرتیق طبیعیلیک، مازاقلیلیق و ثرمیشدییر.

سوویت رژیمینین ایلك ایللرینده سلیمان ثانی داها فعال چالیشمیشدییر. باکی دا تشکیل اولونان ((تنقید و تبلیغ ثنآت روسی)) نین برنامهلرینده س. ثانی اثرلری مهم یر توتوردو. ۱۹۲۱ ده یاز-دیغی ((شاه صنم و گل پری)) کومدیاسی ایلك سوویت کمدیالاریندا-ندییر. بورادا سوویت اداره سینى، قادین آزادلیغینی باشا دوشمه یینو یینی حیاتی قبول اتمه یین پینه چی غافارین میرزه فرجین اوز آروادلار-یله آپاردیغی مبارزه ترسیم اولونموشدور. ارلرینه نسبتا آروادلار (شاه صنم و گلپری) گوزو آچیق آداملاردییر. اونلار یینی حیاتی ن فیضیندن استفاده اتمک، آچیق گزمک واجتماعی یرلره گئتمک ایسته ییرلر. اثرده یالنیز بش نفر اشتراک ائدییر. اثر چوق بیغجام شیرین و آیدین شکیل-ده یازلمیشدییر: گولوش، حادثه لردن و هم وضعیتدن، دوغور هم ده اجتماعی مضمون داشی ییر.

ایلك سوویت دراملاریندا س. ثانی یازمیشدییر (عشق و انتقام، چرخ فلک، لاجین یوواسی). لاجین یوواسی ۱۹۲۱ ده یاخشی اثرلر مسال-بقه سینده بیرنجی لیگی قازانمیش و اوزون مدت تغاثر صحنه سینده گوسته ریلیمیشدییر.

معیشت روما نلاری - رئالیزمین غلبه سی و غرب تاثیرینین آرتما سی نتیجه سینده تاریخی داستا نلار یرینه معیشت موضوعلارینا مازاق (غلاقه) آرتدی. بیر صیرا یازیچیلار غرب رومان و حکایه لری اسلوبو-ندا اولکهنین معاصر حیات و معیشتینین بدیعی افاده سینه چالیشدیلار. دنیا محاربه سیندن سوویت رژیمینه قدر بو سبکده یازیلان اثرلرینان گوکملی سی ((بدبخت ملیونچی)) (محمد اردوبادی)، ((جان یانقیسی)) (دیوان بیگا و غلو) و ((نفت و ملیونلار سلطنتینده)) (ی. موسی بیگا و ف) رومانلاریدییر. بو اثرلرین مختوالاریندا اجتماعی مسئله لر، آپیئلما آرزولاری و جهالته قارشی مبارزه واردییر.

محمد سعید اردوبادی محاربه یه قدر شعرلریله تانیتمیش لکن اوندان صورنا رومان یازماغا باشلامیش و موفقه اولموشدور.

بدیخت ملیونچی یا خود رضاقلیخان فرنگی مآب اثری نین قهرمانی تیر۔
 یز منورلیندن دیر، غربده تحصیل آلمیش اولان رضاقلیخان عصری نین
 گوزو آچیق منوریدیر. او تحصیلدن وطنه قایداندا مین بیر آرزو —
 بسله بیردی، مترقی فکر و آرزولاری وارایدی. وطن ایسه تام بیرجهالت
 یوواسی ایدی و رضاقلیخان کیمی آداملاری یوغور، محو ائدیردی. بو
 اثرده فاناتیزمین مدھش نتیجه لری آچیق اولراق گوسته ریلیمشدیر.
 عبداله بیگ دیوان بیگی و غلنونون (۱۹۳۶-۱۸۸۳) — (جان یا —
 نقیسی)) اثری لیریک اسلوبوندا یازیلیمیش سوکی رمانیدیر. احوالات،
 ۳۵ ایل چول لرده، داغلاردا سرگردان گزه ن بیر فلک زده درویشین —
 دلیندن سویله نیر. او، داغلاردا، طبیعتین قوینوندا گوروب سودیگی
 اورادا جا ایتیردیگی گوزل رقیه نین ماجراسینی یانقلی بیر دیلله
 آتلانیر. درویش عینی زماندا متفکر و اجتماعی بیر آدامدیر. او آرزو
 نون و رقیه نین فاجعه سینی اجتماعی قورولوشدان گورور و رقیه یه بقله
 دئییر: " رقیه، ائله فکر ائتمه کی باشقا یئرده آداملار ظلم و ذلتدن
 غیرق اوزگه بیر شئی بیلیرلر... سیز بورادا آلله نین قولتوغوندا،
 داغلارین باشیندا هرکس اوزونه شاه کیمی دولاندیغی حالدا شهرلر ده
 وارلیق، یوخسوللوق بیر بیریته دولاراق اهالی نین بیرحصه سینی
 ائدیبل سلطان، اوبیری حصه سینی قول، محتاج... بوندان ظلم توره ییر.
 بو سببه آدام — آدامی جانا وار اولوب یئیر."

بو اثرده هوگو رومان تیزمی نین خصوصیه روسو باغیشلاری نین
 تاثیر آچیق گورونمکده دیر. بورادا اجتماعی محیط چرکانلی بیر عالم
 کیمی، تمیز آداملارین قاتلی کیمی ترسیم اولونور. شهرمدنیستی و
 اجتماعی رابطه لر پیسه نیر. بونلارا قارشی کند حیاتی، صاف طبیعت
 ابتدائی اکینچیلک و مالدارلیق دؤوری و سنتی مناسبتکر شیرین —
 شیرین یاد اولونور. مؤلفین نظرینده رقیه بوتون بو گوزل عالمین
 تمثالیدیر. مدنی انسان بو پاکه مخلوقو پوزور و اوز پیس اخلاقیله
 محو ائدیر. شهرلی احمد ایله رقیه آراسیندا تصادفا یارانان محبت
 انکسارا اوغراییر. رقیه نین دلیجه سینه سفوه ن احمد مقصدینه نائل
 اولاندان صونرا کؤچری حیات ایله تاملین اولونور و شهره قایتماق
 ایسته ییر. احمدین محبتی وطن شوگیسی ایله ووروشماغا باشلاییر.

احمدی بی کثفت گۆره ن رقیه " نه دیردردن " دئییه سینی نی سورونور، احمد گیزله تمک ایسته ییر. " دردیم بیوکدور سن چکه بیلیمزن ، سن ایله بیره اون اولسادا طاقتیم وار. بقیله درد ایچون یارانما نیسا عزیزیم ...

یوخ اوزگه دردین اولسایدی ، دئییه ردین ، سن منی داها سئومیر سن دئییب اللریله اوزون اورتوب آغلادی ... رقیه ! ددیم ، وطنیم یادیمما دوشوبدور. "

بو اثرده خصوصی عشق ایله وطن سئوگیسی آراسینداکی مبارزه نین شرحی گۆزل و صمیمی بیر شکلده وئریلمیشدیر. اثرده باشدان - باشا بیر یانقی، بیر آتش و اوره ک چیرپینتی سی حس اولونور. اثر کئند حیاتی نی ایده آل یزه ائده ن لیریک بیر اثر دیر. کاپیتال یست علاقه لر- یندن و اهمیه دوشهره ک ، شهرین انسانلارا فلاکت گتیردیگینی ظن ائدن انکسار خیالا اوغرامیش منورلرین گؤروش و میل لری تی عکس ائدیر.

ابراهیم موسی بیگین " نفت و ملیونلار سلطنتینده " آدلی اثر- ینده بورژوا (شهر) آقالیغی نین توره تدیکی اجتماعی فلاکت لرتزسیم ائدیلمیشدیر. کاسیب بیرکیشی نین اوغلو جلیل آقا تورپاقدان چیخان نفت چشمه سی نتیجه سینده وارانیر و ملیونر اولور. بوندان صونرا اهل کئف یولداشلارلا دولاشیر، وقتینی کففه ، ایچگی (مشروب) مجلس لرینده گچیریر و عائله سینی اونودور. اونون نامرد دوستلاری فرصتن استفاده ائده رک آروادینی اله گچیرمک ایسته ییرلر لکن آرواد صداقتلی بیر آذری قیزی اولدوغوندان بوتون محرومیتلره قاتلاناراق ناموسونو - قورویور و اونلاری رسوای ائدیر. وارانماقدان اوزونو آیتیره ن باکی نفت ملیونلری نین چرکین سیماسی بو اثرده گؤزلجه ترسیم ائدیلمیشدیر

ابراهیم بیگین بوندان باشقا بیر صیرا ره آلیست اخلاقی تزییه - وی حکایه لری واردیر (جهالت فدائیلری ، خوشبخت لر و سایره)

بو اثرلرده معیشت ، عائله ، کند و شهرده باش وئرن تضادلار دان بحث ائدیلمیشدیر. معیشته و عائله یه گیره ن یئنی مناسیتلر ره آلیست لرین اسلوبوندا معین دگیشیکلیک لری اراتمیشدیر. بو اثرلرده یالنیز تنقید دگیل، عینی زاماندا آیلماغا بیرچاغیریش دا واردیر. بو حکایه لرده بیرینجی دفعه اولاراق بورژوا شهری نین چرکین صحنه لری و پیس آداملاری تنقید ائدیلمیشدیره

نریمان نریمانوف - (۱۹۲۵ - ۱۸۷۰) دکتور نریمان نریمانوف
 بویوک دولت خادمی اولماقلا برابر بئر یازیچی کیمی م . ف . آخوندوف
 مکتبی نین ایلك دوامچیلاریندان اولموش و ره آلیست آذری ادبیاتی -
 نین انکشافیندا و زنگینلشمه سینده مهم رول اوینا میشدیر . ارتجاع ،
 قاتالیزم و شرقده کی استبدادی تنقید ، خلق لر آراسی دوستلوغو ترویج
 و ملی آزادلیق فکیرلرینی ترنم ائتمک اونون بدیعی اثرلری نین اساس
 مضمونونو تشکیل ائدیر . او ، ۱۸۷۰ ده تغلیسه یوخسول بئر عائلده
 آنادان اولموشدور . کیچیک یاشدان تحصیله مارق گؤسترمیش ، اول او
 اوخوما یازماغی قارداشی و عموسیندن اوگره نمیش صونرا ۱۲ یاشیندا
 یکن قوری شهرینده کی زاقافقازیا معلم لر سیمیناریاسینا داخل اولموش
 و بورادا آذری ، روس و اوروپا ادبیاتیله آشنا اولموشدور ۱۸۹۰ دا
 مکتبی قورتراندان صونرا کند معلمی اولور و کندلی لرین آغیسر
 حیاتی ایله یاخیندان تانیش اولور و اونلارا معارفی تبلیغ ائدیر .
 بئر ایل صونرا باکویا کوچور و اورادا گیمنازیادا معلم و
 مربی وظیفه سینده چالیشیر . ۱۸۹۴ ده قبا باقجیل منورلرین کؤمکیله
 خلق قرائتخا ناسینی آچیر و عینی زاماندا درسلیکلر ترتیب ائدیر
 و مقاله لر یازیر . آذری تورکجه سی نین گرامری ، روسلار ایچون تورکجه
 تورکلر ایچون روس دیلی درسلیکلرینی تالیف ائدیر . ۱۸۹۴ ده نادا -
نلیق نمایشنامه سینی ۱۸۹۵ ده دیلمین بلاسی و یا خود شمعان بگ
 کمدیاسینی ، ۱۸۹۶ ده مشهور بهادر و صونار رومان نین بیرینجی قسمینی
 و ۱۸۹۹ دا نادر شاه فاجعه سینی نشر ائدیر و عینی زاماندا گوگو -
لون مشهور مفتش کومدیاسینی تورکجه یه ترجمه ائدیر . نریمان نریمان -
 نوف عینی حالدا آکتور دسته لر یله ده مناسبت قورور و اونلارا برابر
 نمایش و ترمک ایچون اطرافا گئدیر و اونلارا رهبرلیک ائتمیشدیر .
 ۱۹۰۲ ده اودسا طب فاکولته سینه داخل اولور و بورادا طب تحصیلله
 یا ناشی انقلابی حرکتلره اشتراک ائدیر و ۱۹۰۵ ده فاکولته نین
 موقت تعطیلیندن فایدا لانا راق باکویا گلیر و اورادا انقلابی پادسی
 حرکاتا اشتراک ائدیر و عظیم بگ و س . م . ا قندیوف کیمی انقلابچیلارلا
همت پارتی سینه داخل اولور . ۱۹۰۸ ده طب فاکولته سینی بیتیریب -
 باکویا گلیر و شهر خسته خانه سینده چالیشماغا باشلیر . باکی دایرا
 هعله لر یله هلاقه داز اولور و اونلارین آراسیندا انقلابی ایش پاریر .
 نهایت ایران سوسیالدموکرات کمیته سی نین رهبرلریندن بیری اولور .

۱۹۰۹ دا تفلیسه گئدیر و اورادا انقلابی تبلیغات استونده حیسنه آلهنیر، یدی آی حیسده قالدیقدان صورنا ایکی ایل ایچون هشرخانا سورگون ائدیلیر. هشرخاندا فعالیتینه ادامه وئیریر و پرلی زحمتکش لر طرفیندن دوما یا عضو سئچیلیر. ۱۹۱۳ ده باکویا قایدیر و شهر-هسته خانه سینده حکیم لیک ائدیر و عینی زاماندا ادبی فعالیتینه — دوام ائدیر. ۱۹۱۷ ده بولشویک همت تشکیلاتینا رهبرلیک ائدیر و همت عزتی نین باش رداکتورو اولور. ۱۹۱۹ دا مسکویا چاغریلیر و لنین طرفیندن خلق خارجی ایشلر کمیسارلیغی نین شرق شعبه سی مدیری تعیین ایدیلیر.

آذربایجاندا سوویت حاکمیتی نین غلبه سی گونوندن اعتبارا نر-یما نوف آذربایجان انقلاب کمیته سی نین صدری، صورنا ایسه آذربایجان س. س. ر. خلق کمیسارلاری شوراسی نین صدری اولور. زاقافقازیا فدر-اسیونی تشکیل ائدیلندن صورنا نریمانوف زاقافقازیا اتفاق شوراسی نین صدری، صورنادا سوویت سوسیالیست جمهورلاری اتفاقی مرکزی — اجرائیه کمیته سی نین صدرلریندن بیری وظیفه سینه سئچیلیر و بو — وظیفه ده ایکن ۱۹۲۵ ده وفات ائدیر. نریمانوف مسکوادا قیزیل مید-اندا اونایکی بؤیوک لر آراسیندا دفن ائدیلیمش دیر.

ادبی اثرلرینه گلینجه: ایلیک اثری اولان نادانلیق درامیندا — کندی ن دهشتلی منظره لری و معلمین چکدیگی اضطرابلار تصویر اولونمو-شدور. درامین قهرمانی معلم محمد آقا هر ایشده ترقیه چالیشیر و کندلیلره یول گؤسته ریر. اونا کمک ائدن گنج عمر سوادلی، خیرخواه و فداکار اولدوغو حالده هامی اوندان قاچیر حتی قارداشی دا اونا دشمن کسلیلیر. عمر فاناتیک لر الینده فجع بیر شکلده هلاک اولارکن دئییر: منی .... نادانلیق .... عواملیق .... بی معرفتلیک گولله له دی آه، نادانلیق. بو پیس ده معارف ایله جهالت، ترقی ایله، ارتجاع و ینی لیکله کهنه لیک اوزاوزه گلیمش دیر.

دیلمین بلاسی و یا خود شمعدان بیگ ۱۸۹۵ ده یازیلیمش ادیبین ایلیک و صون کم دیاسی دیر. بورادا دئوشقره اولموش بورژوا ملکدار گنجین اخلاق پوزغونلوغو، پول و شهرت احترامی و معنوی بوشلوغو و خیانتی افشاء اولونور. یوسف ایله خدیجه صاف و تمیز بیر محبتله بیربیرینی سویزلر،

آنجا ق شمعدان بیگ بو محبتی پوزماق و خدیجه نی یوسفین الیندن —
 آلماق ایسته ییر و بونون ایچون هر بیر آلقاقلیقا ال آتیر، مجلس-
 لرده بغویوکلره ارتباطیندان ، ثروتیندن و موقعدن دم وورور و —
 آموزونه ان یاخین دوست سایدیغی و چوره گینی یئدیگی و ائوینده یا-
 شادیغی یوسفه خیانت اقدیر. نهایت بو حرکتلری نتیجه سینده عمومون
 نفرت و کنایه لرینه هدف اولور و بالاخره آموزونو اولدورور.
 ادیب بو اثرده (نه توکرسن آشینا ، او چیخار قاشیغینا) مثللیق
 مضداقینی وئرمیش و چرکین عمللرین مطلق چرکین بیر عاقبتله نتی-
 جه لئه جگینی گوسترمیشدیر.

نریمانوف نمایشنامه لرینین ان کاملی نادرشاه (۱۸۹۹) فاجعه
 سیدیر. بو اثر آذربایجان ادبیاتیندا تاریخی درامین ایلک نمونه
 سیدیر.

تاریخی حادثه لر معاصر وظیفه لر نقطه نظریندن معنالاندیرماق
 سانسور شرایطنده معاصر مطلبلره تاریخ دونی گیدیرمک آخوندوفون
 ادیبلره گؤستریدیگی یولدیر. نریمانوف دا بو اسلوبدا نادرشاهین حیاتی
 و مبارزه سینه مراجعت ائتمیشدیر. نادرشاه خلق ایچرسیندن گلن و
 قهرمانلیقلاريله شهرت قازانان تاریخی بیر شخصیتدیر. بئله بیئر
 آدامین شاهلیق مرتبه سینه یوکسلمه سی ایران شاهنشاهلیک عنعنه سینه
 قارشیدیر. نادرشاه قدرتی اله آلدیقان صوردا اصلاحات پلانلارینی
 وزیرینه بئله بیان ائدیر: ((گرکدیر انجیل بیزیم دیله ترجمه او-
 لونا. هر پادشاه لازم گلیر غیر طایفنین دینینی بیلسین. تا آنکی
 غیر طایفا یله دینینه موافق رفتار اولسون. گرکدیر ملالارین اختیا-
 رینی آزالتماق. دولته دایر قانونلاری بیلمره روحانیلردن آلماق
 گرکدیر. گرکدیر منیم پادشاهلیغیمدا فقیر و سفیل تاپیلما یا...
 خلاصه بو منوال باشیمدا چوخ فکرلر وار... امیدوارم کی بونلارین
 هامیسی دوزه له.))

بو سؤزلر یاییلدیقان صوردا آنتریکا و فتنه لر باشلانیرشاه
 آموز اوغلو نو دشمن قلمه وئریلر، اودا آموز اوغلو نو گوزونو چیخ-
 ارتدیزیر صوردا پشیمانچیلیقدان اضطراب چکیب ، ایلان کیمی قبو-
 ریلیر و بیر ظالم پادشاه اولور.
 بو اثرده قدرتین نه قدر انسانین خلق و کارا کترینده مؤثر

اولدوغو و مطلقیتین مطلقا فساد و ظلمه چوریلمه سی بدیع بیرشکلده گؤستریلیمشدیر. نادرشاه، شاه اولما میس صفوی شاهینین، اطرافیندا کیلر طرفیندن محاصره ائدیلمه سینی و خلقدن آیری دوشوب اونلارین دردلرینی و ایستکلرینی بیله مدیگینی تنقید ائدیر لکن اوزوده پا-دشاه اولوب قدرتی اله اذیقدان صورنا همان عاقبتہ دچار الور و خلقدن گلمیش بیر قهرمان، خلقلین دشمنی اولان بیر پادشاه اولدور. ۱۹۰۵ انقلابینا قدر بو اثرین تماشا یا قویولما سی قدغن ایدی اوندان صورنا هر ایکی آذربایجان، صحنه لرینده دقعهر اوینا نمیش و چوخ رغبت گورموشدور.

بهادر و صورنا رومانی (۱۸۹۶-۱۹۰۸) آذربایجاندا رومان نویس- لیگین اپلک نمونه لریندندیر. اثر محبت موضوعوندا یازیلیمشدیر بها- در بیر مسلمان طلبه سی و مترقی فکر صاحبی بیر گنجدیز ^{صورنا} بیر ارمنی قیزیدیر. بو ایکی گنج تمیز بیر قلبه بیر بیرینی سفیرلر لکن معنوی زنگینلیکه عقل و کمال و عقیده جه چوخ یاخین اولان بو گنج- لرین حیاتی و وضعیتتی چوق فرقلی و ضدیتلیدیر، آرزولاری بویوک فقط امکانلاری محدود دور. دوشدوکلری فانائیتیم بندلری اونلاری بوفور و مغلوب ائدیر. آنجاق اونلار معنوی قدرتلرینی ساخلاییرلار و اوز فاجعه لريله ظلم و عداوت دنیا سینا درین نفرت اوپادیرلار. نریمانوفون مازقلی اثرلریندن بیریده (پیر) حکایه سی دیر. بو اثرده آنا گلبادام اولجه فانائیتیم و موهوماتین اسیریدیر لکن یواش یواش انکشاف ائدیر و اثرین آخیریندا معلول و شکستبالاسینی پیرین رطوبتلی دوشمه سینه بورا خاندا اونون وجودی لرزیبه گلیر و بقله دئییر: هیچ کس بیلمه سه گلبادام یاخشی بیلیرکی بو پیر بیر فیریلدا قچی دیر. من نفرت ائتدیگیم یفردن بالاما نجات گوزله میرم بالامی منه و فرینیز، و فرینیز بالامی.

گلبادامین زیارتگاه داکی عصیانکار چیخیشی هامینی حیرته دو- شورور. داخلی، معنوی بیر انکشاف یوليله اوگره نن و ده کیشن گل- بادام ره آلیست آذربایجان ادبیاتیندا کی قادین صورتلری سلسله- سینده مهم بیر توتور و اونون دالینجا پاسلی زنجیرلری قیران و چادرانی آقان عصیانکار گلبارلار، پریجه نلار و سفیلر گلیر. ۱۹۱۵ ده آجیق سوز (۱) غزتینده ادیبین بیر کندین سرگذشتی —

حکایه‌سی تفرقه‌شکلنده نشر ائدیلهدی. بو حکایه‌ده ملکه‌دار لارلا کند-
 لیلرین تنبلیگی و عواملیغی تنقید ائدیلمیشدیر. نریمانوف
 جماعتین معارف کسب ائتمه‌سینده تئاترا بؤیوک اهمیت وئریر و ...
 دئییردیکی تئاتر مسلمان تاماشاچی‌سینین عقلینه غذا و روحونا لذت
 و قلمه‌لیدیر. تئاتر بؤیوک لر ایچون مکتبه‌یر، اونا گؤره ادبیات و
 تئاترین وظیفه‌سی اگله‌ندیرمک دگیل، کوتله‌لری تربیه اتمکدیر. او
 ادبیاتی ضروری اجتماعی مسئله‌لرله مشغول اولان بیر ایده‌ئولوژی
 تبلیغات واسطه‌سی حساب ائدییردی. اثرلرینده اجتماعی مسئله‌لری او-
 رتایا قویور و خلقین ملی غرور و منلیک حس‌لرینی اویاتماق و حرکت
 کتیرمک ایسته‌یر و اؤز خلقی و حیثیتی اوغروندا مبارزه‌یه ....
 چاقیریردی.

نریمانوف عموماً ادبیاتین انکشافینا کؤمک ائتدیگی کیمی
 آیری آیری یازیچیلارین دورومی و انکشافینده مشغول اولموشدور. ج.
 محمد قلیزاده‌نین تبریزدن قاییده‌یب ملانصرالدین ژورنالی‌نین نشرینی
 دوام ائتدیرمه‌سی، فه‌گؤچرلی‌نین اثرلری‌نین نشری و انقلابین ایسک
 ایلرینده بیر صیرا یازیچیلارین یارادیجیلیق فعالیتینه قایتماسی
 ایشینده نریمانوفون بؤیوک کؤمکی اولموشدور.

منابع و مراجع:

- ۱- xx عصر آذربایجان ادبیاتی. میر جلال. ف. ج. حسین اوف.
- معارف نشریاتی. باکی ۱۹۶۹
- ۲- اسلام آنسیکلوپدیسی جلد ۲- پرفسور فواد کویرولو.
- استانبول.

نشئه نین قصیده سی

" وارلیق " ین ۶ نجی صایی ۱۶ صحیفه سیندا دوکتور جواد هیئت ین " آذربایجان ادبیات تاریخینه بیر باغیش " آدلی تدقیقاتی نین ۴ - نجی حصه سینده ، نشئه تبریزی حقینده بقله بیر قیدوار : " صفوی - لرین صون دورینده یشتیشمیش و نادر شاه دؤورونون ان مشهور شاعریدیر ۵۵ - ۱۱۵۳ ایل لرینده نادر شاه نجفده حضرت علی (ع) حرمینین گنبد - ینی تعمیر و تزیین ائتدیگی وقت نشئه تبریزی بونا تورکجه تاریخ سفیله میشدیر. بو شعر نجفده حضرت علی نین حرمی نین بؤیوک قاپیسی اوستونده یازیلیمیشدیر. ایگیرمی سکیز بیتدن عبارت اولان قصیده دن بورادا بئش بیتتی نقل اقدیلیر. " همان صحیفه نین آلتیندا بو سطرلر یازیلیدیر : " بو شعر آقای تیمور پیرهاشمیدن آلتینمیشدیر عزیز اوخوجولاریمیزدان خواهش ائدیریک بو قصیده نین هامیسنی اله گتیرسه لر بیر نسخه بیزه گونده زسینلر. " بو دعوت اوزره عالم دوستوموز پروفوسور تورخان گنجه ای (لوندون

اونیورسسته سیندن) قصیده نین تمام متنینی بیزه گونده رمیشدیر.

قصیده نی عینا نقل اقدیریک :

تاریخ مطلا ساختن روضه متبرکه غرویه که حسب الامرا الاعلی

بزبان ترکی گفته شد

شه جم حشمت دارا درایت نادر دوران

که تخت دولت جمشیده وارث دور جهان اوزره

بدخشان لعل و عمان اینجوسین و فرمیش خراجنده

گونش تک حکمی نافذ متصل دریا و کان اوزره

چکیلمز کهکشانی یایی تک نقاش اگر چکسون

مثال قوت بازوی اقبالی کمان اوزره

بلند اقبال اولان اعدالین هم سربلند ایله

مکرر ائیلیمیش دشمنلرون باشین سنان اوزره

عیار خالص اخلاصین اقدوبدور گون کیمی روشن

قضا جریان اقدوب فرمان کمان عزوشان اوزره

که لازم دور علی نین روضه پاکین طلا اتمک

منوردور مقام مهر دایم آسمان اوزره

زهی نام همایون کیم یازاندا کاتب قدرت
 گرهک طغرای بسماله چکسونلر نشان اوزره
 او کوکب کیم که افلاک جلالتا ایچره انوارین
 سالوب چرخ چهارم تن زمین اوزره زمانا اوزره
 اولور مرآت دینین میقلی دولت بو اوزدندور
 قضا تخت خلافت رسمین ائتمیشدور جهان اوزره
 وجود تخت ایچون علت گرهک ناچار چار اولسون
 مؤخر علت غائی اولور ظاهر عیان اوزره
 سن اول کامل بها در گرامی سن که حقننده
 دشمنیش هر جوهر پر قیمت ناقص کمان اوزره
 شهابی اختیاریم مدح شاهنشاه دوزورانسه
 بویوزدندور مکرر ایله رم جاری زبان اوزره
 دلیل شوکتی بسدور همین نام همایونی
 معانی لفظ دن ظاهر اولوب لوح بیان اوزره
 دگیلدور کهکشان تسخیر ایچون عزم ایلیوب گویا
 کمند همت والاسین آلمیش آسمان اوزره
 اقدوب ایجاد ایچون مانع بوشاهنشاه دوزرانین
 حصول مقصدین فرمانده توام جهان اوزره
 رضا وفردی اونا سلطان روم اسکندر ثانی
 که واجبدور دمای دولتی اسلامیان اوزره
 زهی شوکت که گر کفرا ییلن عزم ایلسون رزمه
 چکرلر منت شمشیرینی پاش اوسته جان اوزره
 صلاح دولتینی ایستیهن بغداد والیسی
 چالوب اتمام ایچون سعی ایله دامانین میان
 اوزره او صاحب جاه کیم ذکر ائتسه لر نام گرامی سین
 اقدرلر احمد اسمایلی جاری نشان اوزره
 بو غیر امرین مهیا اولدی چون اسباب اتمامی
 رضای پادشاه تاج بخش کامران اوزره
 زر نابین عیارین افتدی اورا خلاصی تک شاهه
 میسر نقد جان ایلن معادل امتحان اوزره

ملائک اولدی لر همدست استادان چایک دست
 طلا دن آسمان ایجاد اولوندی آسمان اوزره
 ضریح اوزره منور گنبد خورشید خاصیت
 سانورسان قبه یاقوت احمد در جنان اوزره
 گویول پرواز اعدوب بیروطوق زرینین خیال یلر
 که آچمیش بال طاووس بهشتی آشیان اوزره
 مؤذن بلبل تسبیح خوان و صحن گلشنندور
 قیزیل گول دسته سی گلدسته لرباغ جنان اوزره
 تمنای سلاطین دور یوزین سورتک بو درگاهه
 زهی رفعت که ایسته رضدر دوشون آستان اوزره
 دقیرکن عقل ظاهر بین منه شول قبه دور گویا
 که اولموشدور طلای نابله زرین جهان اوزره
 جوابم " نشسته " اولدی مصرع تاریخ تمامه
 ادب بیل مهر ساکن دور مطاف انس و جان اوزره
 (۱۱۵۶)

بورادا چوق مهم بیر نقطه نی ایضاح ائتمکده فایدا وار. پروفیسور
 تورخان گنجه ای نین اوتوزا یاغین تدقیقیندن بیر پیسی ده " کلات نادری
 ده تورکجه کتابه " دیر * اوزادا بو کتابه حقینده یازدیغی مقدمه ده
 پروفیسور گنجه ای نادرین شخصیتی باره ده از جمله بقله دقیر:
 " افشار قبیله سی نین قیرخلی شاخه سیندن اولان نادر شاه، اولاً صفوی
 لرین قوللوغوندا و صونرالار مستقل بیر حکمدار کیمی ایران تورپاق -
 لاری نین بوتونلوگو ایچون الیندن گلنی ائله دی. نادرین اموز ائتینک
 منشائی نه کاملا مدرک و اموز آنا دیلی تورکجه یه اوره کدن یاغلی
 اولدوغی گوزه چار بیر **

نادر ایرانین بیرلیک و بوتونلوگی ایچون چالیشدی و بومملکت
 ده یاشایان خلقلرین از جمله اوز خلقی نین دیل - ادبی و فرهنگی
 وارلیغینی رسماً تانیتدی و بو ایشی مملکتیمیزین بیرلیک و بوتون -
 لوگی ایچون لازم گوردی.
 بو درایت و آنلایش اونون شعورلی بیر ایران دولت آدامسی
 اولدوغونی بیر داها گؤسته زمکده دیر .

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

آمان آیریلیق

استاد شهریار

بیزی یاندیریر یا مان آیریلیق
 بو دار یخدیران دومان آیریلیق
 باشا ساوریلان سامان آیریلیق
 آمان آیریلیق آمان آیریلیق

*** **

بیر گوزهن آچار ، بیر گوزهن یومار
 آرازی سرین گوردیکده اومار
 خزی درین گوردیکده جومار

غم دریا سینا جومان آیریلیق
 آمان آیریلیق آمان آیریلیق

*** **

آرازیم وورسون باش داشدان داشا
 گوز یاشی گرهک باشلاردان آشا
 نجه یاد اولسون قارداش قارداشا

نه دین قانیر نه ایمان آیریلیق
 آمان آیریلیق آمان آیریلیق

*** **

دقدیم آیریلیق قیسنا ما منسی
 سنی گورمیشم اثللر دشمنسی
 یوزمین کرتده سیتایام سنسی

همان آیریلیق همان آیریلیق
 آمان آیریلیق آمان آیریلیق

*** **

گوگلرین گونین ، آیین گیزلدير
اولدوز آخديرير، سايين گيزلدير
اوغنى آتير، يايين گيزلدير

قديمى ائدن گمان آيرىلىق
آمان آيرىلىق آمان آيرىلىق

*** **

سن اونوتساندا سليمان منى
اونوتماچاق شهر يار منى
ياز گلر بولبول قاپسار چمنى

ايندليك سفوسين زمان آيرىلىق
آمان آيرىلىق آمان آيرىلىق

*** **

آيرىلىق گلر بير كرم قىلا
بير نچه گونده بيزدن آبرىلا
غم ده بير بيز تك سولا ساورىلا

هانى بير بئله گمان آيرىلىق
آمان آيرىلىق آمان آيرىلىق

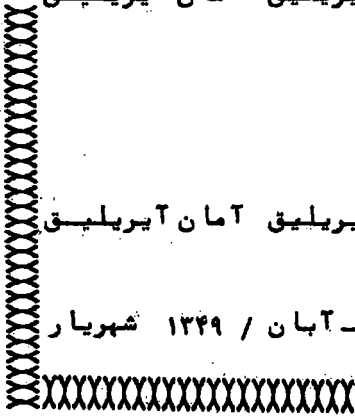
*** **

آمان سيز گوزين يومان آيرىلىق
جان جيزليفيندان اومان آيرىلىق
قانلا يازيلميش رومان آيرىلىق

آمان آيرىلىق آمان آيرىلىق

*** **

تيريز - آبان / ۱۳۴۹ شهر يار

نقطه اشاره لری

اروپايلار اور ديللری ایچون بیر سیرا اشاره لر و علامت لر
دوزلشميشلەر کی، جمله لرین معنا و مفهومی آيندینلاشدیرماق و
سوزلرین مختلف بؤلگولرین گؤسترک ، سورغو و تعجب و بونون کیمی
جمله لری بیر- بیریندن آیرماق ایچون بؤیوک نقشی واردیر .
بونقش اوقدر بو ديللرده آؤزی ایچون یئر آچیب کی ، اروپا
ديللریته یازی سیراسینا گنجیب و یازیدان آیریلماز بیرحال آؤزینه
آلبیدیر .

صون الی ایلدن بری بو علامت لر شرق ديللرینه ده نفوذ ائتمیش
و تورکی ، فارسی و عربجه ده ایشلمه گه باشلانیب دیر ، بوگون غربده
اولدوغو کیمی شرقده ده یازی سیراسینا گنجیب و گچمکده دیر .
اونا گوره مجله میزین اوخوجولارینا قیسا معلومات و ترمک ایچو
نقطه اشاره لری و اونلارین ایشلندیگی یئرلر حقیقده آشاغیداکی بحثی
لازم گؤروریک .

۱- قلاب (،) - قلاب یا وئرگول یازیلاردا نقطه اشاره لری نین
هاموسیندان آرتیق ایشلنیر و بیر (و او) تلفظی قدر سکوتی یئتیریر
قلابین یازیدا ابلت یگی یئرلرین اهمیتلیسی بونلاردیر:
الف- بیر جمله - نجه فاعلی آیرماق ایچون اونلارین آراسینا
قویولور:

الما ، پالوط ، شام آغاچی حال ایله

باشلادیلار بحثه بو منوال ایله (صابر)

ب- بیر جمله ده نجه مبتدائی (مسندالیهی) آیرماق ایچون اونلار
آراسیندا قویولور:

آی ، اولدوز ، الکتریک چراغلاری شهرمیزی ایشیقلاندییریر .

ب- بیر جمله ده نجه خبری (مستدی) آیرماق ایچون ایشلنیر:

علی اوخودو ، یازدی ، اوگرندی .

ث - بیر موصوفون مختلف صفت لری آراسیندا قویولور :
معلم صمیمی ، مهربان ، دوشونجه‌لی بیر انسان‌دیر .

ویا :

شہ جم حشمت ، دارا درایت ، نادر دوران ،
گه تخت‌دولت جمشیده وارقدور ، جهان اوزره (نشئه)
ج - (نه) کلمه‌سی ایکی جمله‌نی نفی ائتدیگی حالدا اوندان سونرا
قلاب قویولور :

نه ، علم اوخودون ، نه ، بیر صنعت اوگردین .
چ - (هم) ایکی جمله‌نین بیر یغرده اثباتی ایچون ایشله‌نیرسه
اوندان سونرا قلاب قویولور :

هم ، یخیرسن ، هم دانشیرسان .
ح - (گاه) ، (یا) ایکی ایشدن بیرین گؤستریرسه اونلاردان سونرا
قلاب قویولور :

گاه ، سیخیر ، گاه ، سیلکه‌لیر یا بو منی ،
یا ، من اولدوررم بونو ، یا ، بو منی .
خ - بیر جمله‌ده نهجه مغاطب اولسا آرالاریندا قلاب قویولوب سون
مغاطب‌دن سونرا ندا علامتی قوبولمالیدیر :
ندیر سن روزگاریم بو یله می گچسین گؤزه‌ل جانیم !
گؤزوم ، جانیم ، عزیزیم ، شوکیلیم ، دولتلو سلطانیم !
(فضولی)

د - بیر کلمه ایکنی یول بیر-بیری نین آردیجا گلسه اونلاردان سونرا
قلاب قویولور :

بوخ ، بوخ ، بو ایش اولایلمه‌ز .

۲- فقط قلاب (؛) یا نقطه و فرکول بیر-بیری آردیجا کلیب معنالر-
ین تعقیب ائدن جمله‌لری آییрмаق ایچون ایشله‌نیر :

مقلون وار ؛ نه یون یوخدور ؛ عقلون یوخدور ؛ نه یون وار ؟

۳- ایکی نقطه (:) - شرح و توضیح و فریلن سؤزلرین قاباغیندا
قویولور :

۱ مسلم دیر ، بو سۆزده بوخدور انکار ،
 کی آللهین ایکی یفرده اعوی وار :
 بیرسی نین بیئاسی سنگ و گیلدییر ،
 بیرى نورآلهی آدی دل دییر . (محمدیاقربخلالی)
 ۴ - صوغو غلامتی (؟) - صوغو معناسی اولان کلمه یا جمله لرین
 قارشیسیندا قویولور :
 هارا ؟ نییه مکنبه گفتمدین ؟
 ویا :

صو سفله لیگیندن آیریلار می ؟
 اود یاندیرا بیلیمه بیلرمی ؟ (فضولی)
 ۵ - تعجب علامتی (!) - بوعلامت تعجب ، ندا ، امر ، تاسف ، حیرت ،
 دعا ، غم و شادلیق بیلدیرن جمله لرین قارشیسیندا قویولور :
 تعجب : دیلونده طعن اشدیرسن با یزیده
 ولیکن ایشلرون بنزه ر یزیده !
 (خلخالی)

ندا و امر : وصال ایامی تک قاچما آماندور !
 شب هجران کیمی بیرجه دایان ! دور !
 (خلخالی)

تاسف : اوف ! بدبخت فلاکت یوخسول !
 سنی یوخسوللوق ائدیپ آواره !
 (اخلاقی)

حیرت : صینیق سبده سو دوتماز قرارمی دورماز ،
 هکته کونلومه محوم کی قانیله دولودور !
 (قوسی)

دعا : چوخ قورخورام کی گور توخونا ای گوزهل سنه ،
 یارب کی تاپماسین گوزه لیم هئچ گوز ال سنه !
 (خلخالی)

غم : دود آهیم دیر بولوتلار باشیم اوسته جمع اولوبه
 هردم آقلار لار من بیچاره نین احوالی سنه !
 (خلخالی)

شادلیق : سلام دوستوم ! سنی گوردوم چوخ سئویندیم !

۶ - معترضه ( ) - یا پارانتیز، جملهٔ معترضه بو علامتین ایچریسند
 یازیلدیغی ایچون اونو معترضه آدلاندیریبلار. جملهٔ معترضه
 اصلی بیر جمله نین آراسیندا گلن مستقل بیر جمله یه دئییلیرکی،
 اگر اونو حذف ائتسک اصلی جمله نین معناسی دگیشلمه ز و هابله
 بهر جمله ده آنلاشما یان سوزون معنا و توضیحی معترضه آراسیندا

یازیلیر . مثال :

ارشاد روزنامه سی نین اطرافیندا توپلانا نلار آراسیندا محمدا مین
 رسولزاده ، دکتر نریمان نریمانوف (صورادان شوروی زمانیندا
 آذربایجان رئیس جمهوری اولموشدور) ، عزیز حاجی بیگوف (مشهور
 کومپوزیتور) کیمی شخصیت لر و ارایدی .

نقل اربوب : (آذربایجان ادبیاتینه بیر باغیش - د . هیفت)
 ۷ - دیرناق " - دیرناق علامتی بو یخیرلرده ایشله نیر :
 الف - باشقا آدامین سوزی عینا نقل اولونار سا دیرناق آراسیندا
 یازیلیر :

نه یاغشی سوز دقدی او آدی گلزار :
 " مسلمانلار گونوم یوخدور ، گونوم وار "
 (خلخالی)

ب - عالمر ، ادیب لر ، روزنامه لر ، کتابلار ، کارخانه لر ، جمعیت
 لر و مؤسسه لرین آدی دیرناق آراسیندا یازیلیر :
 " سفیلر " کتابی فرانسیز شاعر ویازیجیسی " هوگو " نون
 اثریدیر .

ب - طنز و کنایه ایله دئیلن سوزلر دیرناق آراسیندا یازیلیر
 و عکس معنا وئریر :

هیتلر دنیا یه " آزادلیق " هدیه ائتمه ک ایستیردی .
 آزادلیق کلمه سی بوردا عکس معناده ایشله نیب و اسارت دئمکد

۸ - فارقه (-) - فارقه فرق قویان و آبییران معناسینه دیر و بو
 یخیرلرده ایشله نیر :

الف - دانیشان و مخاطبین سوزلرین آبییرماق ایچون ایشله نیر و
 دانیشانین سوزونون اولینده قویولور :
 ساقی گتیر ! - نه دن ؟ - او منی خوشگواردن .

– مٹی؟ ہانسی مٹی؟ – او مٹی کی بوخورد فرقی ناردن .
ساقی دولان! دولانمیا – کیم؟ – چرخ کچم — دار .
دوندرمہ سال! – کیمی؟ – فلکی بو — داردن .
مطرب! – سوزون بویوز! – سن اول اللہ بیز دانیش .
– ہانسی مقولہ دن؟ – دنگیلہن وصف یاردن .

(حکیم ہئیدچی)

ب۔ سطر باشیندا یازیلان عنوانلار فارقہ ایلہ مطلبدن آیریلیر:
وطن – دوغولوب، یاشادیغیمیز، آنا یوردا وطن دئییلیر .
۹۔ رابطہ (–) – رابطہ یا (تیرہ) مربوط ائدن و باغلایان
دئمکدیر و بو یئرلرده ایشلہنیر:

الف۔ کلمہنین بیر تیکہسی سطرین آخیریندا و قالانی او بیری سطرین
باشیندا واقع اولسا، کلمہنین آیری دوشمیش قسمتی رابطہ
ایلہ بیر۔ بیرینہ باغلانیر و سطرین آخیریندہ کی قسمتدن سونرا
قویولور .

ب۔ ایکی شہر و یا ایکی عدد آراسیندا اول و آخری گؤستریر:
تہران – تبریز دمیریولی، ۱۳۵۵ – ۱۳۵۰ (۱۳۵۰ دن ۱۳۵۵ کیمی)
پ۔ بیر۔ بیرینین آردیجا گلن عینی سؤزلرین آراسیندا قویولور:

بیر – بیر ، یاواش – یاواش

ہابشلہ : وور۔ وور کی گتیرمہ ییدیر آریا ا

انسان دؤزہ مز بو شاریا۔ شاریا ا

(سایر)

ت۔ معناجہ بیر۔ بیریلہ مخالف اولان سؤزلر بیرجیری نین دالیسیجا
کلیرسہ اولنلارین آراسیندا رابطہ قویولور:

گل – گئت ، تئز – گئج ، اوزاق – یاغین

ث۔ بیر جیرین تعقیب ائدن وقت گؤسترن سؤزلرین آراسیندا رابطہ
قویولور :

شنبہ – یکشنبہ ، ۶۰ – ۵۹ درس ایلی

ج۔ اوز مہملیلہ بیرلہشن سؤزلرین آراسیندا قویولور (مہمل اوکلمہ۔
یہ دئییلیر کی تکلپکدہ معناسی بوخورد اما اوزینہ مخصوص
کلمہ دن قاباق کلیب اونا تاکید معناسی وئیر:
یامیاشیل ، کالا۔ کوتور ، بوم۔ بوش ، ساپ۔ ساری

چ - علمى بىز نظريه يا قانونى و يا تارىخى بىر ھادىھنى بۆتۈنلۈ-
كده آنلادان ايكى آرايىندا قويولور:

گئى - لوساق قانونى ، امينى - پىچ معاھدەسى

۱۵ - انصراف نقتھلىرى (...) - انصرافىھ و يا انصراف نقتھلىرىنىن
عمدە ايشلەنن يىقلىرى بونلاردىر :

الف - يازىلماسى گرھك اولمايان و يا اوستى اورتولى سۆزلىرىن يىق-
پنە انصراف نقتھلىرى قويولور :

بيوخسا دىيىرسن كى ... يوخ ... بودا دوزدىر

شاعرىن سوقاتسى شەردىر ، س — غوزدىر .

(آذر اوغلى)

ب - ايكى فعلون آراسىندا زمان گۆسترمك ايچون ايشلەننير :

او ، يىقىنننن قالخىب دوردى ... اطرافىنە بىر نظر سالىدى ...

منە سارىدا بىر باغدى ... سونرا دوشونەرەك قاپونى آچىب
گفتدى .

۱۱ - نقتھ (.) - جملە نىن قورتارماغىن گۆستىرىم :

سارالا - سارالا پاشا ماقدانسلا ،

قىزارا - قىزارا اولمك ياخشىدىر .

صيون

خلق شاعری ساهرين ياراديجيليفينا بير باخيش

حبيب ساهر آذربايجان ادبياتيندا آموزونه گوركملی بحر آچميش شاعرلردن بيريدير. اونون چا پدان چيخميش "ليريك شعرلر"، "كوشن" و "سحر ايشيقلانير" و فارس ديلينده ديوان ساهر كيمي منظوم اثرلری خلق آراسيندا ياهل ميش دير. بوتون اثرلرينده او، وطنينه، اقلينه باغلي، انساني دويغولاری پرورش ائدن، حق سيزلييه، ظلم ستمه قارشى پورولمادان مبارزه ائتميش. درين دوشونجهلى قورخما زحسار تلى بير صنعتيکاردير. اونون ياراديجيليفينين انكشاف پوللاری چـوخ مراقليدير.

"ليريك شعرلر" كتابيني مطالعه ائديركن، انسان آنا تورپاغين طبيعت گوزلليكلرينه و ورعون، رومانتيك بير شاعرله قارشيلاشير... (البتده، بو بديعى، طبيعت تصويرلری يله بزه نميش شعرلر مجموعه سي اونون گنجليك دورونون ادبي محصوليدير.) بوردا ساهر ماهر بير قواص كيمي، دنيزلرين درينليكلرينه جوماراق، سوز اينجيلرينى توپلاميش، مهارتله خيال پريلرينين تشلررينه دوزموش، طبيعت گوزلليك لريني وصفه چك ميش دير. شعرلرينى اوخودوقجا، انسان آموزونو ماهر بير رسامين ياراتديغى فسونكار تابلولارين قارشيسيندا حس ائدير. شاعرين ياراديجيليق قدرتى آدامى حيران و مفتون ائدير. آنجا ق تماشادان دويوب معنا آختاريركن، اوخوجو سرگردان قالير. بوردا ايستر ايسته مز بير سوال باش قالديرير: دوغرو داند، "صنعت صنعت ايچوندور؟" ياراديلميش هنرى اثرلر فقط، تماشا ايچون ياراديلير؟ منجه، يوخ؛ ... تصوير اونموش طبيعت گوزلليكلرى: آخان سولارين لايلايا اوخشاين، اورهيه ياتان شيريلتيسى، اسن ملايم يئلين ياشيل زميلرى حركته كتيرمه يي، آي ايشيفينين بولودلار دالدا سيندان بويلا ناراق، دوروسولاردا منعكس اولونماغى، گلزارليقلاردا، چمنلرده عطر ساچان گللرين عشقى ايله جهجه و وران بلبللرين آوازي، داغلار، — دره لر، ياشيل اورمانلار و الا... بونلار هاميسى آموزلويونده بير شعر دگيلمى؟ انسان تماشا ائتمكدن دويمور. بونولا كفايتلنمك او— لارمى؟ البتده يوخ؛ ياراديلميش هر بير اينجه صنعت اثرينده معنا اولماليدير. يازيچى، شاعر، و يا خود بير نقاش آموز نجيب دويغولا—

رئینی، ایده آلارینی یاراتدیغی اثرینده منعکس ائتمه لیدیر. ائشرده ایشله ن استعاره لر، او برازلار، سمبوللار، طبیعت تصویرلری، و غیره- میش فکری قوتلنمه سی ایچون استفاده اولونمالیدیر. بویله اولدو- قدا، اینجه صنعت اثری اغوز دگرینی، ارزشینی یوغاری قالدیرار... اوخوجونو مراقلان دیرار، او خود وقجا هیجانا گتیره ر. اونو سیلکه- لهیب، دنیا گوروشونو ایشیقلان دیرار. متاسفانه، شاعرین رومان تیق شعرلینده فقط بدیعی تصویرلره و خیالاتا راست گلیریک شعرلیندن بیر نجه مثال:

خیال رنگین بیر پرده دیر، گوزل بیر جهانین،
اسرار آمیز گوزللیگی، او پرده ده چیچک آچار.
بیر افقدیر فیروزه رنگ، بزه نمیشدیر شفق لره
ماوی، درین آسمان دیر، اوندان دوغان ماهتا بلار،
(چول یوللاریندا)

و یا خود:

گون با تارکن قیزیلانا ن چایلاردا ،
گل آچاردی یازین گوزل آخسامی .
اوزا داردی منه ، شعرین پریسی ،
شراب ایله دولو، آلتون بیر حامی.

من مستایکن، تارلاردا ن دویاردیم ؛
بوچکلرین عاشقانه تغمه سین.....
ااشیدردیم همده ، یاشیل دره دن ،
مشه لردن آخیب گئده ن شو سین .
("شعر پریسی")

قارانلیقلار چوکرجوکمز، کؤلگه له تن دنیا میزدا ،
بیر زبرجد اولدوز دوغار، افکلرین پرده سینده .
گوندوزلری دویولمادان، باشقا آهنگ ااشیدیلیر،
تارلاردا گیزلی قالان، بوچکلرین شن سه سینده ،
یوللار خلوت اولان زمان، داغلاردا شلار پرده له نیر .
او، زبرجد گوزل اولدوز، یا واشسا واش سونیا نیر .

۱- مزرعه ۲- حشرات

همين شعرين باشقا بير يضرينده :

اي زبرجد اولدوز ا اگر سن بير باشقا عالميرين
سحرينده باريلدايان ياشيل رنگلي گوشي سن،
منده توزلو پوللار اوسته ، سونوك مهتاب ايشيغيام ا
سونوب ، تنياه اولما قليغا ، آماده يز هم سن، هم من . .
سن سونركن گوزل اولدوز ا گئجه لرين نفسيله ،
منده سولوب ، گئده جگم يارادانين هو سيله .

بو مثاللاردان ، رومانتيك شاعر يميزين درين تخيل و ياراديجي-
ليق قدرتي ايله ياناشي ، خيال دنيزلرينده انقول آتديغيني ، ياس و
اميد سيزليك بوتون وارليغينا حاكم اولدوغونو گوروروك .
لكن ساھر او ، انتها سيز ، قار انليق ، خيال عالمينده قالمير .
كوشن كتابينين اولينده ، نثر شكلينده يازديغي ترجمه جاليندا : ..
" ايكي يول آراسيندا قالدیم : " بير طرفده تصوفون رمزلي قار انليق
دنيا سي ، بير طرفده ايسه ، گونشله يازلايان ره آل عالم گوردوم . . . .
آتيمي ايشيغا سوردوم . ماهني سويله ديم . يازديم چوزدوم . يادلار مني
دانديلار . ائلر مني آتديلار ، القيشلاديلار . . . من يولومو تاپميشام .
ايشيق عالم اوردادير . سن گونلر ، آزاد ائلر اوردادير . دنيا بئله
اولعاليدير " دئيه ، شاعر اعز دؤغرو يولونو تاپير . بو پارچادان-
گورولدويو كيمي ، او ، ظلمت چوزونو اوره كه آيتا سيندان بيليب شميين
له مگه ، ره آل عالمه قايتماق ايسته ير .

۱۳۲۴ نحى ايلده وجوده گلن آذر انقلابي شاعري سوسوتون
ششير . او ، گه ، ص آ ن ا يازديغي " لئريك شاعر " عنوانلي اثرينده :

اناليك يوللار خدا
سئير ا رى آياق بالين .
كند ائوينه باش وورمازدى ،
ييلمزايدي خلقين حالين .
دنيا اونا گورونردى
داغ يولوندا ، آخسام چاغى ،
سايه لرتك سورونردى .

.....

غزل یازیب گۆزللردن،

پریلردن بحث ائدردی،

اولدو زلازلا دردله شره که

بیلمزیدی، ندیر دردی؟

دئییه جسارت و تاسفایله اوز ککچمیشینی خاطرلاما قلا، همان شعرین
باشقا یخربنده :

آذر آیی قونوب یوردا ،

قزیل گونش دوغدو سحر .

قور تولوشدان، آزا دلیقدان

صبا یخلی و فردی غبر .

.....

شاعر قوشدو گونه ساری،

اوددا گوروب خلقی، یاندى .

او گونه دهک گورمدگی،

بیر چوخ شخیلر گوروب قاندى .

دئمکله ، اوجسوز- بوجاقسیز خیال دنیا سیندا توودوغو آتیندان
آشافی دوشدو یونو، دوغما خلقینه- ائلینه قووشوب حیاتدا کی تضاد-
لار- وارلیلار ایله یوخسوللار آراسیندا حکم سورن عدالتسیزلیکلر و
آجینا جاق حاللار شاعرین حساس قلبینی بیخیر . قلمی الینه آلاق :

اوچوب رنگین قیزیم | سه سین کاللاشیب

کولگه له سیب گوزل، آلا گوزلرین .

چیخ گونشه ، قارا نلیقدیر کا رخانا ،

اوزاقلاردان ایشیتمیرم سوزلرین .

.....

یه تر قیزیم | توخودوغون خالچالار،

آینا بند سالونلاری سوسلدین .

اکلرین، ایفجه سولفون لرین ،

بیر چوخ رنگین آغالاری بسله دی .

.....

نازیک ، ایپک خالجالارین گل آچدی،
اوطاغیندا هر گلینین، هر بگین .
بزه دینسه مجلسلریده کوزوم،
زواللی قیز بو دنیا دا وارنه یین ؟

.....

نه وقته تک آج قارینلا ایشله ییب ،
پورغون اللر صرف ائده جک مین امک؟
(بیر توخوجوقیز)

بوخ، ساھر داھا اساطیری، خیال دنیا سیندا گزمیر، او، اوز
امگیله حیاتی بسله یین، بزه یین، اوزو آج- چیلاق قالان، تمام بشری
حقوقدان محروم اولان الی قابارلیلار دنیا سیندا دیر. قان سورانلارلا-
محروملاری اوزا مزه قویور.

ملکدارلیق اصولینین یاراتدیغی دوزولمز، آغیر حیاتی، آریا-
بلارین آزغینلیغینی، کندلیلرین یدبختلیک و فلاکت ایچریسینده یاشا
دیقلارینی ساده و بدیعی بویالارلا قلمه گتیریر.

اونلار اولکهنی گوللندیره ن   بیر یغین زحمتکش انسانلار
اونلارین یئمگی بیر چوره ک   ایچدیکلری ایرین دیر، قاندیر

.....

اونلار آریا بلارین قوللاری ،   اونلار خانین سود لوائتنگی،
اونلار دشمانیدیر آریا بلارین   انسال یغین، گوز سه گگی.

.....

همین شعرین باشقا بیر یئرینده :
فقودالار حکم سرمرسلر،   عصرلردن بوری بو یئرده .
خلقین امینی ایدانلار،   اولموشلار اونلارا سر کرده

.....

اوغلانلار قول، قیزلارکنیزدیر   ایشچی ذلیل، آریا ب عزیزدیر،
زنگینه ایشیق سالیرشیطان،   جانیلری قوجاقلار هر آن والا .

.....

گورولدو یو کیمی، ساھر آرتیق "پسیمیزمه" خیالا قاپیلیمیشیر
شاعر دکیل. او، میارز بیر خلق شاعری کیمی پارلایر. او، خلقینین
اوره ک آغریلارینی، دردلرینی، نسکیلرینی اوز دردی بیلر. همده،

بهر خزاندا، پيارلاق گونش دوغـدو .
 بهر خزاندا، بولوت گليب گونو بوغدو .
 اتلايركن خزانلاري، زمان بيزي قـووالادي .
 گلدي زمان، گنچدي زمان، آيري دوشدوك يوردوموزدان .
 حسرت قالدیق، سرين سرين بولاقلارا ، گل چيچكلي و تلاقلارا ،
 ("خزان")

داها سونرا ، "سورگون" شعرينده :
 قوولدم آه | ... وطنيمدن ائليمدن .
 ايلرر بويو نلر گوردوم نه لرمن .
 داشدان داشا دگدي باشيم غربتده .
 محنت اولدو ياريولداشيم غربتده .

بو آيريليق، حسرت محنت و آجيكلار سوبؤكتيو (ذهني) بـير
 درد دگيل. بلکه ده، آزادليغي اليندن آليتميش، ديلي ياساق ائـدـ
 يلـمـيش، غربت ائللرده هر بدبختليگه بويون اگمه يه مجبور اولان بـير
 خلقين درديدير. او، وطن ماتمينده آدلي شعرينده :

هقچ اونودولارمي او، گونلر؟
 جنوبا يوللانان سورگونلر .
 کيم اونودا بيلر، اوقيشدا ،
 آخشا ماده که قار - ياغيشدا ،
 قارا زندنلارين اؤتونده ،
 يئره سريلميش آروا تـلـارـي؟

دئيه، خلقينه اوز وئرميش آجي خاطره لري اونودا بيلمير. شـاـ
 عر او، کئچميش فاجعه لي، قارا گونلري يادا سالماقلا قالمير. آزاد
 ليق گوننه شينين دوغا جاغيئا اميد سله ير .
 ديلهرم سر پايـز گونو ،
 سحر دوغسون قيزيل گونون .
 اقل ياي راغين قاناد آچسين ،
 ائلا وبالار دوتسون دوگون .

بالنیز تصویر اتمکله قالمیر. بو چوروموش فاسد استثمار و بنده
حلیک دنیا سینین داغیدیلماغینی طلب ائدیر.

قان ایچن، ائویخان آفالار، الیت بیر گون یئره یخیلار،
گونش دوغار قانلی پولوتدان قارانلیق داخما دا یاشایان،
اسگیمیش، چوروموش دنیا نی، تعلیندن سوکر و یخار،
سعدتین باغی گل آچار و آل گونش یئره نور ساچار،
کندلیلر، یئرلری سوره رکن،

گوللندیزه ر یئنی دنیانی، قووالار، اکینچی خانسی!

.....

شاعری وطنینده یارانمیش آزاد حیات داها دا روحلاندیریر. آزاد

وطن، آزاد حیات اونون الهام منبعی اولور.

قورخما! بو ماوی گوی آلتیندا یانان آل گونشین،
واققلرده گولن آل شفقین سونمویه جک!
ایلک بهارین آچا جاق گول، اوتجه جک بلیلر،
دنیا میز بیرده بو عالمده خزان گورمویه جک!
ای منیم شانلی ائلیم! حر وطنیم، آل گونشیم!
آینا تک پارلاز افق، دریا تکین آقیبیر،
ای قادینلار، آنالار! بیرجه آچین پنجره نی!
صبح آچیلماق دادی، صبحون یغلی داغلاردان اسیر.

دئییه، روح یوکسکلکی ایله گله جگه امید بسله ییر. آزاد وطن بیرده
خزان گورمویه جگینی مؤده وئریر.

آنحاق، اودلار یوردوندا چیچکله نن آزاد حیات تالانچیلار دنیا-
سینین خوشونا گلمدی. ۱۳۲۵- ایل آذر آیندا، امپریالیستلرین وسو-
سه و اودلو اسلحه لری گوجونه، ساتقین شاه آذر ثولکه سین آتسه قانا
چکدی، گنا هسیزلارین آخیدیلان قیزیل قانلاری، زندان، دار آغا چلاری،
تبعیدلر باشلاندى، نامرد روزگارین آما تسیز یومروغو آلتیندا پورت
یووالار داغیلدی. آزادلیق ماهنیلاری بوغولدو. آزادلیق دهاریتین
نغمه کارلاری بايقوشلار اولدو.

وطنیندن سورگون اولونموش، اوزونو غربت ائللرده سرگردان گؤ-

رن شاعرین اوره ینی آیریلیق و حسرت دردی سیخیر.

خوش و آجی گونلری بئله خاطرلایر:

دیله رم ای گوزل یوردوم
توز قونوبدور ساچلارینا ،
سیلکین سیلکین توزون گکتسین .

اسارته یاشادیغین ،
کچمیشلرین غفلتیدیر .
یقتر زندان ۱۰۰ یقتر زنجیر
زندانی پیخ ، زنجیری قییر
دئییه ، خلقی عیانا چاغیزیر . "فریدون اراهمیمیه" اتحاف ائتدیگی
شعرینده :

بوتونلا بلله ، امینم کی ، نور ظلمتی بوغا جاقدیر .
ان نهایت ، اقلردن قیزیل گوشه بوغا جاقدیر .
دئییه ، آزادلیغین غلبه سینه اینانیر .

ساهر آذربایجاندا آزادلیق حرکاتی بوغولدوقدان سونرا ، قلمی
یثره قویوب بیر بوغا قدا ، اضطراب و خیال ایجریسینده ، اؤزباشینین
میلجه پنی قورویا نلاردان اولمایسه او ، اؤز ملی وارلیغینا باغلی
اولماقلا ، قلبی وطن و خلقینین آزادلیغی ، گله حک سعادت ایجون چیر-
پینمیشدیر . گتجه گوندوز کمکین قلمینی اسارت زنجیرلرینه چکیلمیش
مظلوم خلقلرین قورتولوشو خاطرینه ایشله دیر . زه لی کیمی ، اولکهنین
قانی سوران ، بوتون بدبختلیکلره باعث اولان شاهنشاهلیق دبدبه-
لری و شاهلارین خیانتیتی ، اؤز حکمرانلیقلارینی دوام ائتدیرمک خا-
طیرینه هر جور جنایتلره ال ووردوقلارینی حسارتایله قلمه گتیریر .

اؤلولر اوزره آت قووان ،
دار آغاچی قوران هر سلطان ،
جانا وار جاسینا بوغدور موش
"هر گوزون اوسته قاشین وار" دئییه نی

تخته چیخان شاهلار اولدایب ،
قیزیل خرمنلری ، اوللری .

یفرینده اوتوران باشقاسی .
"عبرت اولسون" دئییه ، "دشمانا"
دنیاخی بویامیش آل قانا .

("اوقتا یا ")

داها صونرا ، "ماهنی" شعرینده :
آنالار قاراگئییب ،
بزه نیب شاه آروادی .
اقلایوبا یاس ایچینده ،
توییدوگون سارا ییادا دیر .
همین شعرین باشقا یفرینده :
مستعمره اولموشدور ،
بوگون اولدار دیاری .
وغریلمیشدیر اوغرویا ،
غزینته نین آچاری .

شاعر شاهلارین غیانت و جنایتلرینی دشمکله قورتارمیر . اصل دشمن
لریده اوخوجویا تانیتدیرماغا چالیشیر .

"امپریالزم" بیره یه وئردی ؟

غلاکت ، آجلیق و قاراگون !

قان ایزلرینه باخ ، بیر دوشون !

تانی دوشمانین . . . . ایلانی

سنین امگینله بسلنمیش

"پارازیت" بین اتیقانی

("وطن ماتمینده ")

باشقا بیر یفرده :

او ، امیری ، سلطانلاری

قانادی آلتینا آلمیشدیر .

دئییه ، استعمار بویوندوروغونا باغلانمیش ضعیف ملتلری ، یفرلی امیر

لرسلطانلار و شاهلارین ایله چاپییمتالادیقلارینی آچیر توکور .

"آزاد دنیا" شعرینده :

یوکون چا تیب ایتیل یانکی، شزقندن
 سن دئیلسن دردیمیزه آشینا ،
 اسیر قیلما "دلارینلا" اغللری .
 "آزاد دنیا " دگسین سنین باشینا
 دئییه اؤز نفرتینی یئتیریر .

ساهر حیله و تزویردن، ایکی اوزلولوکدن اوزاقدیر . شهرت و
 مقام ایچون یالتاقلانان بوقلمون کیمی، هوا دگیشدیکجه بیر رنگه
 دوشن، "یئری گلدیکده" اؤز ملتینی نئله دانان ساتقینلارلا باریش-
 مازدیر . او، "حرام اولسون" آدلی انتقادی شعرینده :

یالتاقلاندین، دوشمانا ،
 آی ناکشی، آی چا خان
 اولدون سیزیم دیارا ،
 بیر نجه گون حکمران ،
 همین شعرین باشقا بیر یخیرینده :

کوله لیگین زنجیرین،
 بوینوموزا کئحیرتدین .
 آیدینلاری یوردوندان ،
 غربتلره کوچورتدون .

یادلاشدیرماق ایستدین
 اوشاقلاری، آی ناکشی
 خام خام یئدین نوخودو،
 اوسوتدون مو کیشمبشی؟ ..

ذاها، صونرا، "اوتور ائوده" شعرینده :

گفت آنالیق قاتما آرتیو،
 یاد سنیندیرسده یادی
 یاسلی نایز اوز وشریرکی
 جلادلاری القیشلادیبر .

دئییه ایکی اوزلو، بالتاق و ساتقینلارا اؤز نفرتینی یاغدیرییر .
 "مکتب خاطره لرینده :

۱- روشنگر

من يوردومو اوزگه لره ساتما ديم .
 خلعت آليب اوز ائليمي آتما ديم .
 مخمل ايپك يا تاق ايچره يا تما ديم .
 قدر منه آجي شرابا ايچيرتـدى .
 دوستان منى ياد ائلره كورچيرتدى .
 دمكله ، آنى آچيق ، اموزو آغ اولدوغونا ، اموز ائلينه خلقينه صادق
 قالدېغينا افتخار ائدير .

هر بير يازيچى و شاعر ايچون بشرى گلدېكده ، جسا رت و قورخما
 مازليق هر شئيدن آرتيق لازيمديركى ، اودا ساھرده واردير .
 كتير دېگيميز كيچيك مثاللاردان نتيجه آلازاق ، دفيه بيله ريگكى
 حبيب ساھر يوگيك ياراديجيلىق قابليتينه مالكة مبارز بير خلق
 شاعرى كيمي پارلاميشدير . اثرلرينده صميميت ، بشرى دويغولار ، آزاد-
 ليق آختاريشلارى ، وطن و خلقينه توكنمز قاينغى شعله چكير . قوجا مان
 شاعريميزه اوزون عمر آرزو ائتمكله ، آذربايجان ادبيات خزينه سينه
 داها دا قيمتلى اثرلر ياراتماغي ايچون موفقيتلر آرزو ائديرىك .

گنجعلي صباحي

قلبيمين سهسى

قلبيمين سهسى ، اونون سينفولياسى ، موزيكاسى منى اوزاقلارا گتمه كه امر ائدير .
 نه ائنه بيلرم ، اونون امريندن چه ماق اولارمى ؟ بوخ اينديه قدر هنج بير قدر تلى سرد اولار ،
 بۇ يوك داهى رهبر لر بئله اونون امريندن بو يون قاچير ايلمه ييب ...
 لاکن من مقابسه ائدلمكه گلمه ين زواللى بير انسان ... آرتيق اونون اراديسى ايله
 نهره لى حرکت ائديرم ... قارشيدا ظلمت و قارائليقدان باشقا هنج بير شى گورولمه ير ...
 اونون سهسى قورقولو و دهشتلى دير . ياراتديقى موزيكا ، توفانلار ، توپاچاغنى جانلى
 صورتده گؤسترير ، بورادا من آنچاق اراده لى انسان بارماقلارين ، ساژين نازيك قئلمرى
 نوزرينده ايلديرم كيمي حرکت ائديكىن وصعت اوستادلار نين رهبر ليگيني آيدن گورورم ...
 موزيكا چوق دهشتلى و قورتونج حاللارى جانلانديرير .
 بئله يم ايلكتريك سوباسى كيمي يانير . گؤزلر يم قارالير ، حرکت ائتمكه جرعت ائنه
 بيليرم . لاکن بولار ن هاموسيندان آرتيق ائشيدن قلبيمين سهسى منى ايره لى گتمكه
 مجبور ائدير ... «ايره لى گل قورقما» نه ائنه بيلرم ، آرتيق سمالرده اوچورام . موزيكا

شەتلى اجرا اولونور، بۇيوك صنعتكارلار يىن مھارتلە حر كىتلەرىنىڭ دوغان بو سىنغونىيا،
آرتىق مىن ھىجانلاندىرىر...

قارشىدا بۇيوك آنا، قارى قىافەسىلە جانلانير. «ايرەلى گل!» دىنە المىدن توتوب
اۋز يانىنا آھارير... بىر اوشاق كىمى اونا سىخىايرام، امرىنە اطاعتانئە جىگىمى بلدىرەم.
اوالىندكى عدالت شمشىرىلە قارائلىقلارى ياراراق ايكى دونيا منە گۈستەرىر. گۈستەرىلن
طرفە باقىرام. چوق قورتولودور.
بوتون پردەلر اورتالىقدان گۈتوروليدور. انسانلار يىن عمللرى چىپلاق صورتە
فرىنم اولونور...

ھر شىدن آرتىق منە سۇدىگىم آنامدور... بوپاك انسانىن روحى، وجدانى عذاب
اچچەرسىنە غرق اولموشدور؛ اوتوفانلى دريادا تىختەپارە اوزرىنە اوتوروب، ھر طرفلن
اونا وورولان تەمتلەرىن قارشىسىندا مقاومت ائدىر.

اوقلى قارا، انسان آدىنى داشىماغى بىللە اوغورلايان استعمارچىلار يىن آجى استەزاسىنا،
يالان بھتانلار يىنا قارشى كۈكىن سېر ائتمىشىدىر .

اخلاسىزدىياسىندا غرق اولان جھالت توفانلار يىن ئىمرەسى اولان، پول دونياسىن
آغالارى قارشىسىندا باشاكن يارامازلار يىن ھجومى اۋنوندە داغ كىمى داپانمىشىدىر. بورادا
بوتون خىلقلەر زهرلى قامچىلارلا دۇيولور... پاك آنا وجدانلى مبارىز اوغلانلار يىلا
لكەلىنىپ تەمت داشلار يى آراسىندا مھو اولماغا قىدرازىلىر... لاکن بونا باخما ياراق، كىمت
جھتتجە آرا لوموش، اولسادا بوفورتونالار اچچەرسىنە گونشىن شىلەسى كىمى پارلايان ارادەلى
انسانلار دىخى نظره چاتىر. بولار خىلقلەرى دوغور لوغا، صداقت، پاكلىقا قارشى مھكم
آدىملارلا ايرەلى آھاريرلار... اولار يىن اليندە اولان صلاح چوق كىگىن دىر. بو انسانلار
دونيانى اولدوغى كىمى گۈرۈرلەر، خىلقلەرە قارشى ايرەلى حر كىت ائدىرلەر... بو جانلى
مبارىزە مىن سۇندىرىر...

سۇنجىمىدن گۈزلىرىم باشايرىر... اوزىمى آنامىن كۈكىنە آرتىق سىقىرام. امىدلە
دولو اولان قلىبىمىنەدە، سەسلەنىر... ايندى آرتىق سۇنج، سعادت، آزادلىق سىنغونىياسى
خۇيىن ترىنم اولونور...

بىر آن سكوت ھر طرفى بىرۈمىشىدور...

آنامىن قلىبن دۈگۈنتى سەسلەرىنى ائشىدىرەم... آبا بو دۈگۈنتو سۇنجىدن دوغان
بىر الھام منبى دىلدىر؟ البتە بىللە دىرا

آنام نور آراسىندا بىر چىچك كىمى جانلانير... اوزاقدان گلن نېلىرىن شىن نىمەسى
سمانى بىرۈمۈشىدور... آرتىق رذالتدن بىر خىبر يوخدور...

دىنئى توتىموش قارابولوتلار، فورتونالار، گونشىن قارشىسىندا مقامانئە بىلمەپ،
اورادان اوزاقلاشمىشىدىر... ماوى سما اۋز گۈزە لىگىلە طىبەتى ھىجانا كىر مىشىدىر...

بین دوستلوق معنا سینی ترنم ائدن قار رنگلی قوشلار دستم دسته شوق ایله اوچورلار.
و حادئمدن الهام آلان چمن بزگلی گلین کیمی اؤز جمالینی گؤسته ریر... لاله نین قدھین
سب نم له دولدوران یاسمن و زئبق، اونون ساغلیقتا دؤنم دؤنه ایچیر لر...

چمن مجلسی عطری چیچک له رله بزنی شیدیر. نرگیزین خمار گؤزی اونا باقمادان
تاماشیر... بولبول بو حیاتدا مبارزه لره «خوش گل دین» دییه دیمدیگینده آپاردیق گل
یاهراق لارینی هدیه ائدیر... آزادلیق ن قدر سؤیملی و بؤیوک معنا لیدور... بو انسانلار
ن قدر خوشبخت دیر لر...

آرتیق قلییم عادی دؤیونتوله رینه دوام ائدیر... موزیکادا تمامیله عوض اولموشدور.
آزادلیق سینفونیا سیندا، بیر-بیریندن الهام آلان مباریز جوانلارین غلبه نغمه لوی ترنم
اولور. بو یئنی دونیادا آنانین، بو پاک قادینین حرمتی هر کس دن آرتیق دیر... اونا قارشی بوتون

انسانلار احتراملا باش ایلر لر...

ببورادا انسانلیق حقوقی بوتون خلقله ر اوچون بیر دیرا... بیر-بیرلریندن فرقی
اولمایان انسانلار، دونیانین تاپیلما یان نقطه لرینی فتح ائدیپ اؤز لرینه تابع ائدی رله ر. یعنی
قورولوش قانونی اساس انسانلیق قانونیدور...

زحمته اولان احترام اؤز حقیقی فورماسین آلمیشدیر... چکیان زحمتین نمره سی
بیرلیکده خلقله ر آراسیندا مساوی تقسیم اولاراق، مترقی یعنی قورولوشون یوکسلمه سینه
صرف اولونور... هر کس با جاردیقینا گؤره ایشله ر، انسان اولدوغونا گؤره بیرلیکده حیاتدان
ایستفاده ائدیر... بو یئنی دونیادا، توکنمه ز عشقله دونیا خلقله رینی آزاد ائتمه که حرکت
قارشیسیندا آیلاز، گونش حتی، سابسیز یلدیزلار عاجیز قالیشلار... بوتون سماله ر بو
حرکت قارشی حیران دورلار... آیا قلییمین سەسی منی بو دونیادان آیرماق چالیشیر؟ لاکن
من صبر سیزلیکله سؤگیلمی آختاریرام... انسانلاری بیر-بیریندن آیرماق امکانی چوق
چتیندیر. قارا گوزلی، شهلا باخیشلی قیزلار دسته سی الله رینده آزادلیق بایراغی قارشیدا
حرکت ائدی رله ر... اوره گیمین دؤگونتوؤسی حد دیندن آرتیق درجه چاتمیشدیر... حرکت
دوام ائدیر؛ اولارین آرقاسیندا تونج قوللو فعله لر، کندچیله رو بولارلا شرفلی، مترقی
ضیالیلار، دؤشله رینده پارلایان زحمت نشانلاریله حرکتلرینه ادامه وئریر لر... گوزلریم
میر سیزلیکله سؤگیلمی آختاریم... بیر آندا اودلار یوردونون تاریخی نشانه سی آزادلیق
پهچله اشاراق دئیر «او دور سؤکلین، قهرمان آذربایجان خلقی» دایانما او سنی گوزله ر.
اطرائی نظر دن کچیر ره م آزادلیق غلبه سینفونیا سینا قاریشان بوسه س خلقیمین قلبیندن دوغان
ظفر سەسی دور... بلی بو دور قلییمین سەسی!

رحیم جادینگو-تهران ۱۳۵۶

بیروجور یازیلان شکیلچیلر (پسوندا یا صون اک)

- ۱- واری : قالغان واری ، یونگول واری ، اوزوک واری ...
  - ۲- دار : حیواندار ، محصولدار ، ائودار ، امکدار ...
  - ۳- داش : سیلاحداش ، مسلکداش ، وطنداش ، سرداش ...
  - ۴- دک : داغادک ، ائوهدک ...
  - ۵- ی : خارجی ، انقلابی ، غریبی ، جنوبی ...
- کلماتیکه آخر آنها مصوت باشد پیش از (ی) حرف (واو) می آورند. مانند : پایره هدایره وی، گنجه - گنجه وی .
- ۶- کن : آلمیشکن ، اوخویورکن ، گئدیرکن ...
  - ۷- کار : خلاصکار ، طلبکار ، بستهکار ...
  - ۸- گیل : خالام گیل ، باجیم گیل ، عموسی گیل ، حسن گیل ...
  - ۹- لاق : (با این پسوندا اسم مکان درست می کنند) - قیشلاق ، اولتلاق ، چایلاق ، داشلاق ...
  - ۱۰- ت : آتلات ، اوخوت ، ایشلهت ، یاندیرت ...

ایکی جور یازیلان شکیلچیلر

- ۱- آ ، ه : داغا ، باغا ، یولا ، ائوه ، دیله ، اوزه ...
  - ۲- آ ، ه : (فعلون آرزو فورماسی) - یازا ، گوزه ، دیله ، گوله
  - ۳- آ ، ه : (مرکب ظرف دوزه لدن شکیلچی) - قاچا - قاچا ، گوله - گوله ، دئییه - دئییه ، بیله - بیله ...
  - ۴- آق ، اک : (اول شخص جمعین امر فعلنی نین فورماسی) - توتاق ، آلاق ، گئدهک ، گورهک ، گودهک ...
- اگر حرف آخر کلمه به مصوت ختم شود پیش از (آق) و (اک) حرف (ی) اضافه میکنیم : ساغلا یاق ، دینله یک
- ۵- آق ، اک : (که از فعل صفت درست میکنند) - قورخاق ، چوکک ...
  - ۶- آغان ، این : (که از فعل امر صفت درست میکنند) - قاچاغان ، اوچاغان ، گزهین ، گولهین ...

- ۷- آل ، ال : آزالماق ، چوخالماق ، دوزهلمک ...
- ۸- آن ، ان : اولان ، چالان ، قوران ، دوزهن ، گلن ...
- ۹- آندا ، انده : آلاندا ، اوتوراندا ، گۆرهنده ، دۆینده ...
- ۱۰- آر ، ار : آلار ، اوچار ، قاچار ، کۆچر ، گولر ، ایچر ...
هرگاه آخر کلمه به مصوت ختم شود پیش از (آر) و
(ار) حرف (ی) اضافه می شود : دوغرایار ،
قورویار ، سورویار ، دهیر ...
- ۱۱- آراق ، ارهک : قاچاراق ، اوچاراق ، بیخاراق ، قویاراق ،
گلرهک ، بیلرهک ، گولرهک ،
هرگاه آخر کلمه به مصوت ختم شود پیش از (آراق) و
(ارهک) حرف (ی) اضافه می شود : ساغلیاراق ،
اوخیاراق ، دینلیرهک ، دهیرهک
- ۱۲- آسی ، اسی : اولاسی ، گشدهسی ، گۆرهسی ...
- ۱۳- آچاق ، آجک : قالاجاق ، اولاجاق ، قیراجاق ، کلجک ، دئیجهک
- ۱۴- دا ، دد : یاغدا ، یولدا ، دوزده ، سیزده ...
- ۱۵- دان ، دن : جاندان ، قوزودان ، سورودن ، اقلدن ...
- ۱۶- لا ، له : باشلا ، یوللا ، دیشله ، شیرله ...
- ۱۷- لاء ، له : (قوشما شکیلچیسى) - آتاملا ، قوشلا ، اوغوللا ،
قلمله ، گوموشله ...
- ۱۸- لار ، لر : (جمع نشانه سی) - داغلار ، یوللار ، ائلر ، دیلر
- ۱۹- لان ، لن : باغلانماق ، یاغلانماق ، دیلنمک ، کولنمک
- ۲۰- لاش ، لش : یاخشیلاشماق ، گوبودلاشماق ، اینجه له شمک ...
- ۲۱- ما ، مه : (انکار شکیلچیسى) - دانیشما ، اوخوما ، دئمه .
- ۲۲- ما ، مه : (دوزه لده لر) - قازما ، باسما ، توره مه ، بوکمه .
- ۲۳- ماق ، مک : (مصدر علامتی) - یازماق ، اوخوماق ، سؤیلمک .
- ۲۴- مادن ، مدن : یازمادان ، اوخومادان ، بیلمدن ، دیتلمدن
- ۲۵- مالی ، ملی : اوخومالی ، یاتمالی ، گۆرمه لی ، بیلمه لی ...
- ۲۶- مایینجا ، میینجه : یازمایینجا ، اولمایینجا ، بیلمه یینجه ...
- ۲۷- سا ، سه : آلسا ، اولسا ، وارسا ، یوخسا ، گۆرسه ، دئسه ...
- ۲۸- سان ، سن : آلارسان ، اولورسان ، بیلیرسن ، گۆرورسن ...
- ۲۹- جا ، جه : قاراجا ، خیرداجا ، یاواشجا ، عریجه ، بیزجه ...
- ۳۰- چا ، چه : باغچا ، میدانچا ، گۆلمه چه ، گۆزه لچه ...

بخشی از کتاب چاپ شده " علی مسیو رهبر مرکز غیبی تبریز "

تالیف: صمد سرداری نیا

من آن خاک بلاخیزو بلاگردان ایرانم
من آذربایجانم، پرورشگاه دلیرانم

منظور از تالیف این اثر زنده کردن نام رادمردانی است که در گردن فرد فرد ما حق دارند، جان استوارت میل فیلسوف شهیر انگلیس عقیده داشت: " هرملتی که به بزرگان خود و افراد جانبازی که در راه اعتلای میهنشان فداکاری کرده‌اند احترام قائل باشد و یاد آنان را زنده نگهدارد آن ملت از شعور اجتماعی وسیع و آگاهی سیاسی عمیقی برخوردار است "

و هیچ ملتی نمیتواند از استقلال و آزادی برخوردار باشد مگر اینکه آن ملت از این صفات برخوردار باشد، این یک واقعیت است که هیچ شخص و هیچ جامعه نمیتواند بدون تاریخ زندگی کند برای اینکه هر فرد و هر ملت نتیجه کردارها و پندارها و گفتارهای گذشتگان خودشان هستند و جای تاسف خواهد بود که ملتی گذشته خود را از یاد ببرد و تاریخ خود را نشناسد، پیشینه هر اجتماعی نشان دهنده پیشرفت تمدن و فرهنگ آن جامعه است و وظیفه هر فرد متعهد است که تاریخ گذشته خود را نه برای تفتن بلکه برای آموختن عبرت و درست عمل کردن و تکرار نکردن اشتباهات سابق بخواند و تعمق کند چون تاریخ آزمایشگاهی است که میتوان از آن تجربه‌های گرانبهائی یاد گرفت و در تمام مراحل زندگی فردی و اجتماعی بکار بست. و استعمار و امپریالیسم اگر بخواند هر جامعه را زیر سلطه خود در بیاورد قبل از آنکه اقتصاد و ساخته‌های مادی آن قوم را از بین ببرد، تاریخ و

ساخته‌های فرهنگی آنان را از میان برده و تلاش میکند آن مردم را با گذشته‌شان بیگانه کرده و آنان را افراد مصنوعی و خالی‌الذهن بار سیارورد و تفاله تمدن ساختگی خود را به آنها تزریق کرده و طبق دلخواه خود از آنها بهره‌برداری کند و در این صورت است که میتواند تفوق و برتری خود را حفظ کند و خونشان را بمکد، پس بزرگترین وظیفه هر نسلی زنده نگهداشتن تاریخ گذشته و ارج گذاشتن به رهبران و اشخاص مبارز و مجاهد است که مینوانند همیشه آن ملت را از خمود و جمود در آورده آنانرا زنده نگهدارد بقول " کریس کوچرا " نویسنده کتاب جنبش کرد " کلمات همان مایه ارزشمند است که گلوله " .

ثانیاً شناختن و ارج نهادن به افراد جانباز و اشخاص فداکاری که در گذشته برای رفاه و راحت زیستن نسلهای آینده از هستی خود گذشته و روی درنقاب خاک کشیده‌اند وظیفه هر انسان مسئول و با وجدانی است در غیر این صورت هر آنچه که ما در حق گذشتگان خویش به کنیم نسلهای آینده نیز در باره ما خواهند کرد .

دهقان سالخورده چه خوش گفت با پسر - کای نورچشم من بجز از کشته ندروی
قهرمان داستان ما شخصی بوده مجاهد و در عین حال روشنفکر که سر نخ نهفت مشروطیت در تبریز در دستهای او بود و بطوریکه خواهیم دید در پیروزی مشروطیت نقش بسزائی داشته است ولی متأسفانه تا کنون نه تنها در باره این شخصیت کتابی نوشته نشده که وی را معرفی کنند بلکه حتی در زادگاه خود تبریز خیابان ویا مدرسه و یا لاقل کوچه نیز بنام وی نامگذاری نشده چقدر جای تأسف است به این زودی شخصیت هائی مثل علی مسیح فراموش شوند و یادی از آنها نشود، راقم برخود فریضه داد تا که مجموعه هر چند ناقص و نارسا درباره آن آزاد مرد ماضی سازان مبارکهای مرکزی غیبی تالیف کند تا دین خود را نسبت به آن مرد جانباز ادا نماید .

در بیستون انقلاب از شور شیرین وطن

بس تیشه بر سر کوفته فرهاد آذربایجان " شهریار "

علی مسیح کی بود ؟ - در تاریخ هر ملتی افرادی بوده‌اند که در راه آزادی آن ملت و برای سربلندی میهنشان از جان و مالشان گذشته و خود را در راه رسیدن به هدفهای بلند خود فدا کرده و فراموش شده‌اند .

در تاریخ پربار سرزمین مانیز از این اشخاص جانباز و قهرمان زیاد بوده‌اند که برای آزاد زیستن و زیربار زور نرفتن از هستی خود گذشتند و صفحه‌های تاریخ وطنمان را زرین کردند. نهضت مشروطیت در این زمینه سهم خاص خود دارد که افراد زیادی در راه بدست آوردن آزادی و مبارزه با استبداد داخلی و نبرد با استعمار خارجی فداکار یها کرده و به صفاقتخار آفرینان پیوستند، کربلای علی مسیو آن مجاهد روشنفکر و آزاده مرد دانشمند با جانبازیهای خود در راه مشروطیت توانسته است نام پر افتخار خود را در صف اول مجاهدین این نهضت قرار دهد و ملت قهرمان ایران برای همیشه مدیون خود سازد.

علی مسیو با ایجاد مرکز غیبی تبریز با هوشیاری کامل و مدیریت خاص خود توانست در وهله اول با وحشت انداختن به جان ارتجاع و عوامل وابسته به استبداد و از بین بردن آنان، آذربایجانرا برای مقابله با استبداد صغیر آماده سازد و بالاخره در اثر مقاومت و مبارزه این مبارزان راه آزادی بود که باعث سقوط دژ استبداد و به زانو در آمدن محمدعلی میرزای ضد خلقی شد، همچنین جانبازیها و فداکاریهای این آزاد مردان بود که باعث شد ملل ستمدیده ایران و منطقه جهان بیدار شده و برای گرفتن حق مسلم خود در برابر ارتجاع و استعمار بها خیزند، این مردان نشان دادند که با وحدت و یکپارچگی توده‌های مردم میتوان به بزرگترین قدرتهای ظالم دنیا چیره شد و آنانرا شکست داد، بزرگترین علت پیروزی آذربایجان در نهضت مشروطیت سیمتاتیک بودن مبارزه آنان و داشتن تشکیلات منظم و هوشیاری و فریب نخوردن رهبران آنان بود، آنها توانستند با سازمان دادن افراد از جان گذشته و بی باک وحشت به جان استبدادیان بیندازند و کمر آنانرا خرد کنند، در صورتیکه میدانیم پیش از شروع نهضت کشاکش مذهبی در آذربایجان غیبی شدید بود، علاوه برداستان سنی و شیعه از آنجا که آذربایجان میدان جنگ شاه اسماعیل شیعی و سلطان سلیم سنی بوده و در اینجا کینه‌های زیادی پرورده و خونهای بسیاری ریخته بود، گرفتاریهای دیگر نیز بنام شیخی و متشرعی و کریمخانی در میان بود که خود مایه جدایی مردم میشد و آن هارا از کارهای مملکتی غافل میکرد ولی در دوره جنگهای یازده ماهه تبریز در اثر هوشیاری

رهبران و توده‌های مردم تمام فرقه‌های مذهبی دوشادوش به جنگ پرداختند و باهم بر سر یک سفره نشستند و در تشییع جنازه شهدای یکدیگر با میل و رغبت شرکت کردند، این در نتیجه کوششهای انجمن ایالتی و مرکز غیبی بود که درد مشترک مردم را احساس و آنها را رهبری میکردند.

کربلائی علی فرزند حاج محمد باقر تبریزی معروف به مسیو که تنها اولاد خانواده‌اش بود از بازرگانان روشنفکر و مبارز آذربایجان بود و در محله نوبر سکونت داشت، او مردی سفرکرده و تجربی اندوخته و کارش ترخیص کالا از گمرک بود، زبان فرانسه را خوب می‌دانست و به همین جهت است که او را مسیو میگفتند، مدتها مقیم استانبول بوده و به اتریش و قفقاز نیز مسافرت کرده است. در تبریز کاخانه چینی سازی دایر کرده بود. تاریخ انقلاب فرانسه را از برداشت و در صحبت‌های خود مثالهای زیادی از آن می‌آورد. وی از جمله افرادی بود که در جنبش مشروطیت به ویژه در جنگهای داخلی تبریز با اینکه منشاء خدمات برجسته بوده و نقش مؤثری داشته ولی هیچ موقع تظاهر نمیکرد و فعالیت‌های خود را به رخ مردم نمی‌کشید. او حین سفر از گرجستان، ماهها در تفلیس می‌ماند و با آزادیخواهان آنجا تماس پیدا میکرد. در جریان تماسها با شاد روان دکتر نریمان نریمانوف نیز دیدار می‌کرد. در نتیجه ملاقات و همفکری با آزادیخواهان قفقاز و ترکیه و مطالعه‌های تاریخی، فکر آزادیخواهی در مسیونضج گرفت و رشد کرد و او را به یک انقلابی تمام عیار تبدیل کرد در نتیجه عواملی که شرح داده شد او را به فکر تاسیس فرقه اجتماعیون عامیون سوق داد. طاهرزاده بهزاد که خود یکی از مجاهدان بوده در کتاب قیام آذربایجان در انقلاب مشروطیت ایران درباره علی مسیو چنین مینویسد:

"علی مسیو مرد فولادینی بوده و اعماب او از هیچ پیش‌آمد متأثر نمی‌شد. نام کمیته حزب اجتماعیون عامیون را مرکز غیبی گذاشته بود تا کسی با ساسی دسترسی نداشته باشد، در سالهای نخست که امنیت شهر را مجاهدین بعهده گرفته بودند و شبی نبود که دسته‌های مجاهدین با فراشهای قلعه‌بیگی‌ها تهاذفهای خود داشته باشند

علی مسیو با سه گروه بازی سیاسی داشت :

۱ - تشکیلات جابر دولت سابق (استبداد صغیر)

۲ - سیاستهای نمایندگیهای خارجی .

۳ - اداره کردن خود مجاهدین .

بدیهی است اداره کردن این سه رشته کارهای گوناگون محتاج استعداد فوق العاده بود، علی مسیو نه از تهدیدی ترسید نه تطمیع او را رام می کرد، شبی نبود که چندین واقعه خونینی اتفاق نیفتد و برای حل موضوع نصف شب در منزل او را نکوبند ولی او خواب نداشت و معضلات را حل میکرد .

این بود شمای از بیوگرافی علی مسیو که مبارزات و فداکار - یهای وی زینت بخش صفحات این مجموعه خواهد بود، پیش از آنکه بشناسند وی و مرکزی غیبی بپردازیم لازم است که مختصری در باره^۱ اوضاع آن روز ایران و وضع خاص آذربایجان بدانیم که چه علتها^۲ی باعث شد که مرکزی غیبی تاسیس شود و باعث پیروز شدن مشروطیت و شکست خوردن استبداد صغیر شود .

" بایمباران مجلس ملی مصیبتی عظیم و یاسی بزرگ به عموم آزادیخواهان و وطنپرستان ایران روی آورد و درهای امید به روی در بسته شد ... ولی در اینموقع بود که ستاره امید از افق آذربایجان طلوع کرد ، یعنی آخرین شرازه های خروش ملی با وجود خطر بسیار نزدیک خاموشی به ارز معجزه آسا از نو درخشیدن گرفت و نور آن - فزونی یافت . تا ... آفاق ایراترا که زیر ظلمت استبداد رفته بود، آهسته آهسته روشن کرد . " (*)

علت اینکه بعد از بمباران مجلس شورای ملی توسط محمدعلیشاه قاجار عموم آزادیخواهان و میهندوستان مایوس شدند و اینکه چرا - این آذربایجان بود که آن یاس عمومی را به نور امید همگانی مبدل کرد از به تفحص در تاریخ دارد . بعد از صدور فرمان مشروطیت آزادیخواهان تهران و سایر شهرستانها به این فرمان دل خوش کردند و باخوش بینی چشم به درباریان داشتند که خواستهای ملت را اجرا کنند.

(*) دکتر رضا زاده^۳ ، وفق ، مردان خود ساخته ص ۸۱

مکت را از فلاکت نجات دهند، آنان می خواستند همه چیز را با زبان
 سرد و اندرزهای عاقلانه درست کنند و به جنگ و خونریزی نیازی نمی-
 شد چنانکه تجربه های تاریخی قدیم و معاصر در دنیا نشان می دهد
 — روش مسالمت جویانه تا کنون هیچ ملت رنج دیده را از قیام
 شعاری و استثمار رها نکرده است. ولی تنها نقطه ای که بنا بسابقه
 انقلابی اعتماد به هیات حاکمه نداشت و به قول آنها واقعی نمیگذاشت
 نهر قهرمان نیروی تبریز بود. در این زمان با پیشنهاد تنی چند از
 رهبران هوشیار و دور اندیش تبریز، در این شهر به تربیت کادر مجاهد
 پرداخته شد ولی در تهران و سایر شهرستانها حکم تاریخ ناشنیده
 ماند بدین علت بود که کودتای ضدانقلابی محمدعلی میرزا در سراسر
 ایران موفق شد و تنها شهر تبریز به جهت آمادگی های قبلی و درک ضرورت
 تاریخی، یکسال تمام در برابر نیروهای استبداد ایستادگی کرد و
 موفق به شکستن دو استبداد گردید. لازم است قطعه شعری را که در وصف
 حال آن روز تبریز سروده شده بازگو شود :

تبریز دلاویز در این وقعه، بحران
 بر خود نپسندید که چون سایر بلدان
 کیلان و عراق و طبرستان و خراسان
 شیراز و صفاهان و لرستان و خوزستان
 گردد به لباسی که سزانیست میان
 زان بهر نجات همه مردم ایران

مشروطه پرست آمد و مشروطه نگهدار.

.....

بدر خانی را ، پیر زحیل را
 و آری طلبید عز و جل را
 — خبر داد سفیران دول را
 مانیز شریکیم حقوقات ملل را
 فرمان تبریم این سپه دزد و دغل را
 منت نکشیم این دو سه تن کوز و کچل را

با بودن سردار وفادار چو ستار.

*** **

— محمد اسماعیل عطا اله زاده، مازندرانی .

غلامحسین بیگدلی

در رمای کاپون

من این غزل بر رمای تو میکنم آغاز
تو ای زشته صفت از شنگان دستان

چرا و فدا چنین ترک آس میان کردی
چه شد که قهر نمودی نیامدی ازنار

چنان پردی از این خاکدان تیره دست
نه خود بیامدی و نه بیامدت آواز

کنون کبوترانم کجا پردستی
سوی بهشت برین کرده یقین پرواز

شکفت غنچه‌های زیبا پرآشده‌ها پر پر
اجل نیب زد و گفت بردو گوشت باز

فراق تو ابدی گشت و اختیاری نیست
از این سفر که تو رفتی کسی نیاید باز

تو ای فلک چه جفا کار و کج در ارتقا
زوی تپانچه به رخسار اهل ازل و نیاز

جفا نمودی و افسردی و به برتری
بر آن گلگی که به پروردیش خود از آغاز

من از زبان همین شهریار میگویم
تو ای کریم خطا پوش ورت بنده توانه

«نیسکم مگه ایرب ولی شنیدستم
کریم داده‌ی خود را نمیستاند باز»

سنبله که بیگدلی از ماتمت شود در خون

سیاه جا به شود تا ابد به سوز و گداز

۱۲ فروردین ۱۳۵۹

۱- کاپون دختر جوانی که برادر خوانده نام جناب آقای م. پ. داغدیبه کرده
بهار زندگی به پرورد و غنچه‌های وجودش پر پر شد. غ. بیگدلی

علی آقا کورچایلی نین واختسیر وفاتی

آلدیقیمیز خبره گوره هله حیات ویارادیجیلیقی نین چیچک لنمه دؤورونو ، ادبی فعالیتی نین قیزقین انکشاف گونلرینی کئچیرن استعدادلی شاعر و گؤزهل انسان علی آقا کورچایلی اوزون سورن آغیر خسته لیکن صونرا (۱۱ - فوریه ۱۹۸۰) باکی دا وفات ائتمیشدی .

علی آقا کورچایلی ۱۹۲۸ - نجی ایله آرازین او تایندا کور - قارا قاشلی کشدینده آنادان اولوب ، اوشاقلیق ایلرینی ده ائله اورادا کئچیرمیش ، اونون ایلك گنج لیک دؤورو ایکینجی جهان محاربه سی نین طوفانلی و آغیر ایلرینه تصادف ائدیپ ، بو اولوم - دیریم ایلیری نین گرگین و ضعیفی اونون گله جک حیاتى نین تمه لینی قویماق اوچون بؤیوک بیر حیات مکتبی اولموشدور . او ، قانلی محاربه نین نه کیمی فاجعه لر توره تمه سه نی گؤزلری ایله گؤروب حرب دهشت و جنایت - لریندن توره نن فاجعه لرین مشاهده چیسی اولموشدور . بودور کی ، علی آقا کورچایلی بوتون معنالی عمرو بویو ، صلح ، صفا ، قارداشلیق ، دوستلوق ، دینج یاشاما ق ، قورماق و یاراتماق طرفداری اولوب ، حربه قودورقانلیقا ، فاشیزمه ، تجاوزکارلیقا قاطی دشمن کسلیب ، بشریتی صلحه و قارداشلیقا و حقیقی انسان اولماقا دعوت ائتمیش ، اوزو ده بخله اولموشدور .

علی آقا کورچایلی هله ۱۷ - ۱۸ یاشلاریندان و ایلك یارادیجلق دؤوروندن اوز یاشیدلاری و تایی - توشلاری آراسیندا حرارت و صمیمیتله قارشیلانیب ، ایکینجی جهان محاربه سیندن صونرا یارانان ادبی گنج - لیک محیطی ایچهریسینده تدریجا حرمت و محبت قازانیب ، بیر گنج و استعدادلی شاعر کیمی تانیماقا باشلامیشدی . شاعر گتت - گتده اوز گولر اوزو ، نجیب خصلتی ، بوکسک خلق سئوه رلیک و وطنپرورلیک حسی ، مترقی فکری و شلاله طبعی و استعدادی ایله هامی نین دقت مرکزینده دایانمیش ، اونون گوتوردوگو هر بیر آددیم گله جک اوچون بؤیوک بیر امید وعد ائتمیشدیر .

گون گشچدیگجه سئویملی شاعرین گؤتوردوگو متین آددیملار، یازیب یاراتدیغی گؤزهل اثرلر خلقین اونا بسلهدیگی بوتون امید وانتظاری دوغرولدوب، شاعری وطنداشلارینا سئودیرمیشدیر.

علی آقا کورچایلی اؤزوندن سونرا زنگین بیر ادبی میراث قویوب گئتمیشدی. اونون رئالیسم اصولدا و نیک بین روحدا نظمه چکدیگی اثرلری خلق کوتلهلری طرفیندن ماراتق و هوسله اوخونموش، صمیمیت و فرحله قارشیلانمیشدیر.

شاعرین: "سلام گلجه"، "گؤزه للیک"، "حیاتین دولایلاری" و "دنیا اووجومدادیر" کتابلاری اوخوجولارین دقت مرکزینده دایانمیش خصوصیه مرحومون سونونجو اثری اولان "بوتولوک" کتابی دولت مکافاتینا تقدیم اولونوب، مؤلفینه درین شهرت قازانمیشدیر.

علی کورچایلی نین "چشمه لر"، "منه یاشاماقی اوگرت"، "سن له منی" کیمی گؤزهل یازیلاری شاعرین قدرتلی الهام، آخار، طبع و گوجلوقلمی نین اونودولماز محصولودور.

مرحومون بیر چوخ شعرلرینه ماهنی و -رمانس^(۱) لار بسترله نینب آبی اکرانلار واسطه سی ایله انگین فضل لارا گؤنده ریلیب، عموم دنیا اختیا-رینا وئریلمیشدی. بوتون بونلار مرحوم علی آقا کورچایلی نین هر طرفلی بیر صنعتکار اولوب، شاعرانه و نجیب حیاتی نین جانلی ثبوتیدیر. مرحوم علی آقا کورچایلی ادبی محیطده بیر اجتماعی خادم کیمی ده اؤزونو تانیتمیشدی، شوروی آذربایجانلی یازیچیلار جمعیتی نین اورگانلی اولان "آذربایجان" مجله سی نین تحریریه هیقتی نین عضو، صون زمانلاردا تشکیل اولونان "یازیچی" نشریاتی نین باش محریری و بیر سیرا دیگر بوکیمی اجتماعی وظیفه لرده چالیشان گؤزهل شاعر و نجیب انسان عزیز قارداشیمیز مرحوم علی آقا کورچایلی نین واختسیز اولومونو بوتون آذربایجانلیلارا اوره کدن درین جزن ایله باش ساغ - لیغی وئره رک، اؤز کدر، و تاثراتیمیزی عصریمیزین بویوک شاعری استاد محمد حسین شهریارین آشاغیداکی بیایاتی سسی ایله افاده ائدیزیک:

خزان گلدی گول آپاردی   بیر شیدا بلبل آپاردی

بیزده یانددیق کوله دوندوک   یئل ده گلدی گول آپاردی

"وارلیق" مجله سی نین تحریریه هئیتی

علی آقا کورچایلی نین اولومو مناسبتیله

ح ۰ م ۰ (ساوالان)

شاعر اولمز . . .

سن منیم کدرلی طالعمه باخ ،
گلیر جان اشویمه نه خبرلریم .
گوزلریم یول چکیر ، قولایم قورخاخ ،
دوشور اولدوزلریم ، باتیر اولکهریم .

***

باشیمدان چیغما ییب " سهند " ین غمی ،
آیری بیر گون الدن " کورچایلیم " گتدیر .
غملی شعریتین گوزده شیمنی ،
دوروب ساکت باخیر ، دالیر ، سفیر ائدیر .

***

بیردن دوشوب ایتیر دگرلی قاشیم ،
ایتیر گوهرلریم ، ایتیر ، دالیادال ،
کدرلره دالیر بو غملی باشیم ،
سن گلیر فلکدن ، یانا - یانا قال !

***

دویغولاریم ، ایندی سئویر غصه نی ،
اوگره نیشیک لی لر (*) کیمیدیر حالیم ،
او ، اوزی تاپشیریب کی ، (سله منی) * *
سلیره م ، هاردا سان آها . . بی . . کورچا . . یلیم . . ا . .

*** **

کورچایلی دنیا یا کلیبده کؤچدی ،
اقلینه شعر قوشوب ، سئودی یوردونی ،
او ، گؤزه للیک لری پاده تک ایچدی ،
غمری ، بیتمه میش بیر گؤزه ل سنفونی .

*** **

کؤسته ردی طبیعت گؤزه للیک لرین ،
اوخشادی یوردونون گولون ، چیچه گین ،
اونون دویغولاری کؤیلردن درین ،
آچمیشدی اقلینه شاعر اوره گین .

*** **

یوخ - یوخ او ، اولمه ییب ، ساغ دیر هله ساغ ،
گورور سن اقلیمیز گوه تیر اونا ،
شاعر اولسه اولر بوتون باغچا ، باغ ،
اونو ، ایستک لی لر آلیب یاغریشما .

*** **

تهران - اردیبهشت - ۱۳۵۹

---

* اوگره نیشیک لی = معتاد دشمکدیر .
* کورچایلی (سله منی) شعرینه اشاره دیر .

توجه

۱- خواستاران اشتراک می‌توانند مبلغ آبونمان سالیانه (۸۰۰ ریال) را از نزدیکترین شعبه عریک از بانکها بجماب شماره ۲۱۶۳ بانک ملی ایران (شعبه داریوش خیابان بهار) واریز نمایند و رسید آنرا بضمیمه نشانی خود بآدرس مجله (خیابان مصدق-کوچه بیدی- شماره ۱۷-تهران) ارسال فرمایند.

۲- شماره‌های گذشته مجله وارلیق را می‌توانید از کتابفروشی‌های مقابل دانشگاه تهران تهیه نمایید.

۳- ضمن تشکر و سپاسگزاری از همکاری بیدریغ نویسندگان مجله وارلیق باستحضار میرساند نظر باینکه تعداد صفحات مجله محدود است باکمال تأسف نمیتوانیم هم‌ای نامه‌ها و مقالات و اشعار مشهوریان عزیز را چاپ نمائیم ضمناً برای رعایت شرایط و موازین علمی خواهشمندیم در آخر مقالات مآخذ و منابع مورد استناد و استفاده را مرفوم فرمایند و در ترجمه‌ها و ترانسکریپسیونها ضمن رعایت امانت و وفاداری بمتن در صورت حذف و یا اضافه و یا تغییر کلمه و یا قسمتی از متن تذکر لازم را در پائین مقاله بدهند.

۴- جلد اول تاریخ ادبیات آذربایجان از قرن ۱۳ تا آخر قرن ۱۹ میلادی تحت عنوان «آذربایجان ادبیات تاریخی» برباخیش» از چاپ خارج شد همشهریه‌های علاقمند میتوانند از انتشارات فرراند وینا بایر کتابفروشی‌های مقابل دانشگاه خریداری و یا با پرداخت ۳۰۰ ریال توسط آدرس بانکی مجله و ارسال رسید آن بدفتر مجله یکجلد از این کتاب را تهیه نمایند.

۵- مجموعه ده‌شماره سالیانه مجله در یکجلد منتشر شد علاقمندان میتوانند هرچه زودتر قبل از اتمام آن از انتشارات فرزانه و دیگر کتابفروشی‌های روبروی دانشگاه تهیه نمایند.

۶- حرمتلی اوخوجولار، وارلیقا علاقه بسلییه‌نلر «وارلیق» مجله‌سی اوز ادبی و فرهنگی حیاتینا ادامه وئرملگده سیزین مادی و معنوی یاردیه‌میزا احتیاجی وار. اوز سئوملی «وارلیقی» نیزین یاییلماسیندا اشتراک‌اندین و اونی اوخومغنی علاقه‌مندلره توعیه‌اندین.

وارلیق

مجله ماهانه فرهنگی، ادبی و هنری

(به زبانهای فارسی و ترکی آذری)

تحت نظر هیئت تحریریه

صاحب امتیاز و مدیر: دکتر جواد هیئت

محل اداره: تهران، خیابان مصدق، کوچه بیدی شماره ۱۷

۶۴۵۱۱۷ }
۷۶۱۸۳۶ } تلفن

چاپ کاویان - میدان بهارستان

قیمت ۷۰ ریال

کتابچیلاردا

- ۱- کتاب البیان فی تفسیر القرآن. مترجم: شیخ الاسلام محمدحسن مولی زاده شکوی. ایکي جلدده تور کجه یازیلیمیش و قه دا چاپ اولموشدور. صاتیش یرلری: تبریز کتابخانه صابری و تهران انتشارات وفا خیابان ناصر خسرو کوچه نایب.
- ۲- آذربایجان ادبیات تاریخینه بیر باخیش. بو کتاب دکتر جواد هیئت طرفیندن تالیف ائدیلمیش. کتابدا ۱۳- انجو عصر دن ۲۰- اینجی عصره قدر آذری شاعرلری نین حیاتی و اثرلری و شعرلری (تور کجه و فارسجا) حقیقته بیغجام شکلده معلومات و نمونه لر وئریلمیشدیر. اولکه میزده ایلك دفعه چیخان بو کتابین اوخونماسینی اوخوجولاریمزا و بوتون ایران تور کلرینه توصیه ائدیریک.
- ۳- سئزیم قلی. توپلایان یحیی شیدا. علی نظمی نین شعرلری ویا آذربایجان نین ایکینجی هوپ هوپی چاپ دان چیخدی.
- ۴- دان اولدوزی. زنجان شاعرلری نین آنادیلینده سؤیله دیکلری شعر لر مجموعه سی دیر و آقای سیداسدالله جمالی طرفیندن توپلانمیش و زنجاندا چاپ ائدیلمیشدیر. بو کتابی عزیز اوخوجولاریمزا نسگیل ائدیریک و گله جک صایبیمزدا بوباره آقای پیر هاشمی طرفیندن یازیلان مقاله نی نشر ائده جگیز.
- ۵- آذربایجان معاصر شعر نین نمونه لری. عزیز محسنی
- ۶- فداکاران فراموش شده. تالیف دکتر س. جاوید
- ۷- امثال و حکم در زبان محلی آذربایجان. تالیف علی اصغر مجتهدی. تور کجه آذری آتلا سؤزلری فارسجا ترجمه لر یله بیرلیکده یازیلیمیش و تبریزده چاپ ائدیلمیشدیر.
- ۸- حکایه لر مجموعه سی «قارتال» مؤلفی گنجعلی صباحی نین تورک دیلینده «حیات فاجعه لریندن» ادلی حکایه لر مجموعه سی منتشر اولوب. معبر کتاب ساتانلار دان آلابیلر سینیز.
- ۹- «شهریار و حیدر بابا» مکتوبلار و نظیره لر: عصریمیزین بویوک و مشهور شاعری استاد محمد حسین شهریارین آرتیق چوخدان دیرکه، شهرتی سرحدلری آشیب، شاعری عموم دنیا و بشر مقیاسیندا سؤدیر میشدیر.
- شاعرین اولمز و مثل سیز منظومه سی اولان حیدر بابا یا سلاما شمالی آذربایجاندا بیر چوخ نظیره لر، جوابلار یازیلیب، شاعره منظوم مکتوبلار لامراجعه لر اولموشدور. بو یاسخینلاردا «انتشارات فزانه» بونظیره، جواب و مکتوبلاری شاعرین بعضی شعرلری ایله بیرلیکده نشر ائدییر میشدیر.
- بونفیس اثری باکی نین مشهور و گؤزل رسامی فخرالدین علیزاده نین میناتورلاری داها گؤزل لشدیر میشدی.
- «وارلیق» مجله سنن هیئت تحریریه سی بویدیعی و گؤزل اثرین چاپ و نشر اولونما سینی تبریک ایدرهک، انون اوخونماسینی سفارش ایدییر.